

Міністерство освіти і науки України
**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. І.
ВЕРНАДСЬКОГО**

Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра слов'янської та романо-германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему:
**«ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ
ЧІМАМАНДИ НІОЗІ АДІЧІЄ “АМЕРИКАНА”»**

здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
2 курсу, групи 035-А-24м
спеціальності
035 Філологія
освітньої програми
Англійська мова і література та
переклад, німецька мова
ПІБ:
Брюханов Ілля Віталійович

Науковий керівник:
Іщенко Наталія Анатоліївна, доктор
філологічних наук, професор кафедри
слов'янської та романо-германської
філології
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)
Національна шкала: відмінно

Кількість балів: 94

Оцінка: ECTS A

АНОТАЦІЯ

Брюханов І. В. Питання національної ідентичності в романі Чімаманди Нгозі Адічіє “Американа”.

Ключові слова: африканська діаспора, гібридність, ідентичність, міграція, національна належність, постколоніалізм, раса, роман.

У роботі досліджено художнє осмислення національної ідентичності в романі Чімаманди Нгозі Адічіє “Американа”. У центрі уваги перебуває не загальна історія переїзду з Нігерії до США, а зміна самоопису персонажів у ситуації міграції, расового маркування та повернення. Іфемелу, Обінзе, тітка Уджу й Дайк по-різному стикаються з тим, що походження за кордоном перестає бути звичною біографічною подробицею й перетворюється на соціальний знак. У роботі враховано постколоніальний, діаспорний, расовий, гендерний і мовний аспекти твору. Доведено, що національна ідентичність у романі не подана як готова сутність. Вона проявляється через акцент, волосся, пам’ять про Нсукку й Лагос, блогові записи Іфемелу, лондонську невидимість Обінзе та мотив повернення, який не знімає внутрішньої напруги, а відкриває новий рівень саморозуміння.

ABSTRACT

Briukhanov I. The Question of National Identity in Chimamanda Ngozi Adichie's *Americanah*.

Keywords: African diaspora, hybridity, identity, migration, national belonging, postcolonialism, race, novel.

The paper examines the artistic representation of national identity in Chimamanda Ngozi Adichie's novel *Americanah*. The focus is not on migration as a simple movement from Nigeria to the United States, but on the transformation of the characters' self-description under conditions of displacement, racial classification and return. Ifemelu, Obinze, Aunty Uju and Dike encounter different versions of the same problem: outside Nigeria, origin stops being a neutral biographical fact and becomes a social sign. The study takes into account postcolonial, diasporic, racial, gender and linguistic dimensions of the novel. It is argued that national identity in *Americanah* is not represented as a fixed essence. It appears through accent, hair, memories of Nsukka and Lagos, Ifemelu's blog writing, Obinze's invisibility in London and the motif of return, which does not resolve the conflict but opens another level of self-understanding.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ	12
1.1. Поняття національної ідентичності в гуманітарному та літературознавчому дискурсі	12
1.2. Постколоніальна оптика дослідження ідентичності в художній літературі	15
1.3. Творчість Чімаманди Нґозі Адічіє в контексті сучасної нігерійської та англомовної літератури	19
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2 ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ ЧІМАМАНДИ НґОЗІ АДІЧІЄ “АМЕРИКАНА”	25
2.1. Образ Іфемелу як носійки гібридної національної ідентичності	25
2.2. Нігерійський культурний код у романі: мова, пам’ять, побут і соціальні практики	31
2.3. Американський простір як чинник трансформації самоусвідомлення героїні	37
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ, МІГРАЦІЇ ТА ПОВЕРНЕННЯ В РОМАНІ “АМЕРИКАНА”	45
3.1. Досвід еміграції як простір кризи та переосмислення національної належності	46
3.2. Раса, стать і соціальний статус у формуванні ідентичності персонажів	51
3.3. Мотив повернення до Нігерії як спосіб відновлення зв’язку з національним корінням	56
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Роман “Американа” є видатним внеском у сучасну англomовну постколоніальну художню літературу, оскільки він одночасно розглядає теми міграції, раси, акультурації та національної самоідентифікації. Робота Чімаманди Нгозі Адічіє приваблює науковців завдяки тому, як письменник вміє сформулювати досвід африканської діаспори як не лише соціальний чи політичний, але й внутрішній і багатогранний процес переоцінки особистої та колективної ідентичності.

У сучасному гуманітарному дискурсі питання національної ідентичності стає дедалі важливішим у часи глобалізації, активних міграційних рухів та постколоніальної переоцінки культурних пріоритетів. У постколоніальній літературі з’являється тенденція вийти за межі дихотомії «метрополія»-«колонія» до дослідження досвіду людини, змушеної проживати між різними культурними контекстами. Це робить “Американу” особливо привабливою для науковців, оскільки вона демонструє, як концепція національної ідентичності може розвиватися через елементи мови, расового досвіду, соціального тиску та повсякденних стратегій адаптації.

Особливо характерним для твору є те, що проблема ідентичності зображується через особисті переживання героїв, а не в абстрактно-теоретичних конструкціях. Герої роману завжди перебувають у стані культурного переходу, що спонукає їх до переоцінки свого сприйняття батьківщини, приналежності та самого себе. Міграція в романі означає не лише зміну географічного простору, а й внутрішній процес переоцінки особистості.

Важливість цього дослідження підтверджується також дедалі зростаючим інтересом сучасного літературознавства до діаспорної художньої літератури, культурної пам’яті, мовної адаптації та гібридної ідентичності. Роман Чімаманди Нгозі Адічіє допомагає простежити взаємодію національної

та расової, культурної та соціальної ідентичності та дослідити, як ці явища проявляються на структурному рівні літературного твору.

Національна ідентичність у “Американі” не подана як щось раз і назавжди отримане. Іфемелу залишається нігерійкою в Америці, але її ідентичність проходить через досвід сорому, іронії, успіху, віддалення, матеріальної нестабільності, нових романтичних зв’язків, блогкової популярності. Обінзе проходить інший маршрут: його уявлення про Захід стикається з британською реальністю нелегальної праці, чужих документів і страху перед депортацією. Тітка Уджу втрачає попередню соціальну впевненість і вчиться заново звучати “прийнятно”. Дайк, народжений і вихований переважно в американському просторі, болісно шукає мову для досвіду, який не вкладається ні в оптимістичну історію асиміляції, ні в просту формулу “повернення до коренів”.

Тема актуальна ще й тому, що “Американа” належить до прози нової африканської діаспори, де міграція вже не зводиться до втрати батьківщини або романтичної ностальгії. Персонажі Адічіє мобільні, освічені, іронічні, часто амбітні. Вони критикують і Захід, і Нігерію. Проте ця інтелектуальна свобода не скасовує нерівності. Роман показує, наскільки дрібно і наполегливо працюють соціальні ієрархії: у питанні про “справжню Африку”, у вимозі посміхатися, у реакції на африканське ім’я, у чужому праві пояснювати тобі, ким ти є.

Адічіє не ідеалізує Нігерію, і це принципово. Лагос у романі не перетворюється на чистий простір спасіння. Там є корупція, класові бар’єри, залежність від статусу, напівциркуляція пліток, очікування щодо жіночої поведінки, нові форми показного успіху. Однак саме повернення до Лагоса дозволяє Іфемелу побачити, які частини її особистості сформувалися в Америці як захист, а які були витіснені через постійне пристосування. Назва “Американа” тому звучить двозначно: це і жарт про людину, яка повернулася з Америки, і точне позначення внутрішнього зсуву.

Для українського літературознавчого контексту така тема також важлива. Сьогодні українська гуманітарія активно займається питаннями національної ідентичності, колоніального досвіду, культурної пам'яті, мовної політики, способів артикуляції власного історичного досвіду. Після багатьох років колоніального та імперського поневолення України аналіз формування національного голосу, шляхів порятунку від нав'язаних культурних моделей і повернення права визначати саморепрезентацію є вирішальним. Літературні тексти репрезентують не лише художні об'єкти, але й простір осмислення культурної пам'яті та колективної травми, втрати, еміграції та пошуку культурного саморозуміння.

За останні кілька років дослідження, які проводяться в рамках українського літературознавства, більше звернулися до досліджень постколоніальних студій, ідентичності, транскультуралізму та діаспорного письма. Ці питання набули особливої актуальності в контексті війни, що триває, та процесів масової міграції та зростання суспільного інтересу до мови, культурної ідентичності та національної пам'яті. Сьогодні велика частина українців переживає внутрішнє чи зовнішнє переміщення, живучи в більш ніж одному культурному просторі, стикаючись із необхідністю переоцінити власну ідентичність у глобалізованому середовищі.

Однак неможливо ототожнювати досвід Нігерії та України, оскільки обидва мають свою унікальну історію, політику та культуру. Тим не менш, роман Адічіє є чудовим інструментом для вивчення національної ідентичності не лише як великого наративу чи історії, а як досвіду в житті людей – голосів та їх інтонацій, повсякденних реалій, відчуття дискомфорту, провини чи страху бути замовченим тощо.

Отже, важливість вибору теми можна побачити в художніх особливостях роману, зростаючій увазі до постколоніальної та діаспорної прози, необхідності розробити зв'язок між національною ідентичністю та расою, мовою, фізичною реальністю та міграцією, а також у можливості проаналізувати роман не як приклад для теорії, а як насичений текст, де

теоретичні ідеї можуть мати конкретну людську реалізацію. Цей аналіз актуальний і для сучасного українського літературознавства, оскільки допомагає розкрити питання культурної пам'яті, саморепрезентації та кроскультурного існування на ширшому постколоніальному та транскультурному горизонті.

Ступінь наукового розроблення теми. Проблема національної ідентичності має широку теоретичну базу. Для цієї роботи важливими є праці Б. Андерсона, який розглядає націю як уявлену політичну спільноту [2], С. Голла, для якого ідентичність є не завершеним “ядром”, а процесом становлення [13], а також дослідників постколоніалізму - Е. Саїда, Г. Бгабги, Г. Співак і Ф. Фанона [5]. У працях А. Бра, Дж. Кліффорда, П. Гілроя та П. Т. Зелези діаспора постає не як проста відсутність дому, а як особливий режим пам'яті, маршруту, культурного перекладу й політичної напруги [20].

Безпосередньо роман “Американа” аналізували дослідники, які зосереджувалися на міграції, расі, гібридності, блогівій формі й тілесних практиках. П. Козел розглядає наративну стратегію твору крізь проявлення мігрантської ідентичності [22]. Н. Акінгбе та Е. Аденийї пишуть про переговорювання ідентичності та переозначення образу Іншого [23]. К. Крус-Гутьєррес досліджує політику волосся й саморепрезентацію в блогосфері [24]. Е. А. Дасі звертається до перетину раси, краси й ідентичності в досвіді мігрантки [25]. С. Шамшад та А. А. Хашмі пропонують прочитання роману через категорію гібридності [26].

Більшість поточних досліджень, пов'язаних із романом, зосереджені на расі, статі, тілесному чи міграційному досвіді. З іншого боку, національна ідентичність часто розглядається фрагментарно як додаток до постколоніального чи расового аналізу, а не як автономний компонент структури тексту. Тому видається необхідним детальне дослідження створення, трансформації та реконцептуалізації національної приналежності (нігерійської) героїв під час життя в діаспорних обставинах.

Попри цю кількість праць, питання саме національної ідентичності в “Американі” потребує окремого послідовного розгляду. Часто на першому плані опиняється американська расова проблематика, і це зрозуміло: роман справді багато говорить про race, body politics, privilege, liberal guilt. Проте нігерійська належність Іфемелу не зникає за цими темами. Вона проходить крізь них. Раса стає для героїні американським відкриттям, але спосіб цього відкриття пов’язаний із тим, що вона приїжджає не з історії афроамериканської спільноти, а з іншої, нігерійської, системи пам’яті.

Саме тому в роботі обрано ракурс, який поєднує теорію і близьке читання. Важливо не лише назвати Іфемелу “гібридною” або “діаспорною” героїнею, а й простежити, в яких сценах ця гібридність стає відчутною. Наприклад, коли вона бере американський акцент і пізніше відмовляється від нього; коли вирівнює волосся для співбесіди; коли у блізі формулює те, що в приватній розмові могло би прозвучати занадто різко; коли повертається в Лагос і помічає, що її вже сприймають як “американу”.

Цей метод дозволить нам міркувати про роман не лише як про соціальну критику чи постколоніальний текст, але як про складну естетичну систему, через яку питання ідентичності опосередковуються наративною структурою, мовними переходами, символічними деталями, фізичним тілом і розпорядком персонажів.

Мета дослідження. Мета роботи полягає у з’ясуванні художніх способів репрезентації національної ідентичності в романі Чімаманди Нгози Адічіє “Американка” з урахуванням постколоніального, діаспорного, расового, гендерного й мовного вимірів твору.

Завдання дослідження. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- уточнити зміст поняття “національна ідентичність” у гуманітарному та літературознавчому дискурсі;
- окреслити постколоніальні підходи до аналізу ідентичності в художньому тексті;

- визначити місце творчості Чіаманди Нгозі Адічіє в сучасній нігерійській та англomовній літературі;
- простежити, як образ Іфемелу поєднує нігерійське походження, американський расовий досвід і жіночу саморепрезентацію;
- виявити роль мови, акценту, пам'яті, волосся, блогу, еміграційного маршруту й мотиву повернення у формуванні ідентичності персонажів;
- сформулювати висновки щодо специфіки художнього осмислення національної належності в романі “Американа”.

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є роман Чіаманди Нгозі Адічіє “Американа” як художній текст сучасної англomовної нігерійської літератури.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є художні способи репрезентації національної ідентичності в романі, зокрема через образ Іфемелу, міграційні траєкторії персонажів, мовну поведінку, тілесні практики, блогову саморепрезентацію та мотив повернення до Нігерії.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс взаємопов’язаних методів. Метод близького читання застосовано для аналізу сцен, у яких ідентичність стає видимою через деталь: перебування Іфемелу в салоні плетіння волосся, її перехід на американський акцент і відмова від нього, блогові записи про расу, лондонський досвід Обінзе, повернення до Лагоса. Біографічний і культурно-історичний підходи допомагають розмістити творчість Адічіє в контексті сучасної нігерійської літератури. Постколоніальний аналіз використано для виявлення нерівних відносин між центром і периферією, мовою колоніального спадку, символічним престижем Заходу та расовими класифікаціями. Компаративний метод дає змогу зіставити нігерійський, американський і британський простори роману. Елементи гендерного аналізу залучено для розгляду того, як жіноче тіло, волосся, романтичні стосунки й соціальна вразливість впливають на формування ідентичності героїнь.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали роботи можуть бути використані під час вивчення сучасної світової літератури, постколоніальної прози, африканської англомовної літератури, жіночого письма та теми міграції в художньому тексті. Окремі спостереження можуть стати основою для підготовки презентації, доповіді, семінарського заняття або наступних розділів магістерської роботи, присвячених образам Іфемелу й Обінзе.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження національної ідентичності. У другому розділі передбачено аналіз художньої репрезентації національної ідентичності в романі “Американа”. У третьому розділі планується розкрити проблему ідентичності, міграції, раси та повернення в структурі роману.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

1.1. Поняття національної ідентичності в гуманітарному та літературознавчому дискурсі

Поняття національної ідентичності часто здається очевидним, але саме в цьому й полягає його складність. У повсякденному мовленні його зводять до громадянства, мови, походження або “крові”. У художньому тексті все працює інакше. Персонаж може мати паспорт, родину, спогади, звичну мову, але в іншому середовищі ці ознаки починають означати не те саме. В “Американі” це помітно майже одразу: Іфемелу не змінює походження, коли опиняється в США, проте змінюється спосіб, у який це походження прочитують інші [1].

Б. Андерсон запропонував одну з найвпливовіших концепцій нації як уявленої спільноти [2]. Слово “уявлена” тут не слід розуміти як “вигадана”. Ідеться про те, що більшість членів нації ніколи не знатимуть одне одного особисто, однак уявлятимуть зв’язок між собою. Для літературознавства ця думка важлива тому, що роман здатний показати механізми такого уявлення в мініатюрі: через спільні назви, жарти, спогади, інтонації, сором, гордість, побутові коди.

У випадку “Американі” нігерійськість не подана як однорідна формула. Нігерія в романі складається з Нсукки, Лагоса, університетської молоді, родичів, церковних інтонацій, військової історії, грошових очікувань, імміграційних мрій, класових жестів. Це не плакат і не фон. Саме тому національна ідентичність Іфемелу не зводиться до фрази “вона нігерійка”. Значно важливіше простежити, як вона щоразу пояснює або не пояснює свою

нігерійськість перед американцями, афроамериканцями, іншими африканцями, нігерійцями в діаспорі й нігерійцями після повернення.

С. Голл пропонує розглядати культурну ідентичність як процес становлення, а не як застиглу сутність [13]. Цей підхід добре відповідає логіці роману. Іфемелу не “втрачає” ідентичність у США. Вона здобуває нові способи бачити себе і водночас втрачає певну безпосередність. До від’їзду з Нігерії їй не потрібно було думати про себе як про black у американському значенні цього слова. В Америці це слово стає частиною її соціального існування, хоча й не повністю збігається з її попереднім досвідом.

Тому національна ідентичність у романі тісно пов’язана з поглядом інших. Людина може вважати себе кимось одним, але соціальне середовище щоразу підкладає інші назви. Іфемелу стає “африканкою”, “чорною”, “іноземкою”, “екзотичною”, “успішною мігранткою”, “американкою”. Жодне з цих означень не є цілковито хибним, але кожне з них неповне. Роман якраз і тримається на цій неповноті.

Для літературного аналізу важливо, що ідентичність має наративну природу. Персонаж існує не тільки через події, а й через спосіб розповідати про себе. Блог Іфемелу є тут особливо показовим. У ньому вона перетворює приватні спостереження на публічну мову. Блог не просто коментує події роману. Він виробляє позицію героїні. Вона ніби вчиться відповідати світу, який раніше відповідав за неї.

Пам’ять у “Американі” також не є спокійним архівом. Іфемелу пам’ятає Нігерію, але її спогади змінюються залежно від того, де вона перебуває. В Америці Нігерія часом стає місцем уявної цілісності, майже противагою расовій втомі. Після повернення ця цілісність руйнується: Лагос живе своїм темпом, не підлаштовується під її ностальгію, дратує і притягує водночас. Так роман показує пам’ять як живий, конфліктний механізм.

К. Ентоні Аппія наголошує, що ідентичність задає людині певні сценарії, але не повинна повністю закривати можливість особистого вибору [3]. Для Іфемелу це дуже важливо. Вона не приймає автоматично ні

американські правила успішної адаптації, ні нігерійські очікування щодо повернення, шлюбу, статусу, “правильної” жіночої поведінки. Її ідентичність складається не з покори сценаріям, а з постійних, іноді болісних відмов.

Необхідно відокремити національну ідентичність від етнічної. Нігерія як держава і культурний простір є багатомовною та багатоетнічною. У романі нігерійськість не тотожна одній етнічній ознаці. Вона радше формується через міський досвід, освіту, англійську мову з нігерійськими інтонаціями, родинні зв'язки, уявлення про Захід, спільне впізнавання побутових кодів. Така ідентичність не чиста, але саме тому переконлива.

Мова в романі є одним із найточніших індикаторів належності. Англійська для нігерійських персонажів не чужа в простому сенсі, бо вона давно стала частиною постколоніальної реальності. Водночас її звучання має соціальну вагу. Акцент може видати, захистити, знизити статус, викликати поблажливості або недовіру. Коли Іфемелу починає говорити американським акцентом, вона не просто змінює вимову. Вона намагається зменшити тертя між собою та середовищем.

Саме тому її пізніша відмова від штучного акценту має символічне значення. Це не гучний патріотичний жест. Радше втомлене, але важливе повернення до власного голосу. У романі такі рішення часто не супроводжуються пафосом. Вони трапляються майже буденно. Проте в цій буденності й розкривається національна ідентичність: не як гасло, а як право не викривляти себе щоразу для чужої зручності.

Тілесність також бере участь у формуванні ідентичності. Волосся Іфемелу не можна читати лише як деталь зовнішності. В американському контексті воно стає знаком раси, класу, професійності, жіночої прийнятності. Випрямлене волосся для співбесіди означає не просто прагнення гарно виглядати, а згоду з певною нормою. Натуральне волосся відкриває іншу лінію - не завжди легку, але ближчу до самоприйняття. Через волосся роман показує, що ідентичність буквально “носиться” на тілі.

Національна ідентичність вибудовується і через межу між “своїми” та “чужими”, але в Адічіє ця межа рухлива. Нігерійці в Америці можуть відчувати спільність походження, та це не робить їх автоматично близькими. Африканці з різних країн можуть мати спільний досвід расового маркування, але по-різному пам’ятати дім. Афроамериканці й африканські мігранти можуть належати до однієї расової категорії, але мати різні історичні пам’яті. Роман не згладжує ці розбіжності.

Слово “американ” як соціальна назва дуже важливе. Воно звучить трохи жартівливо, трохи підозріло. Так називають того, хто повернувся з Америки й уже поводить себе або мислить інакше. У цьому слові є визнання престижу, але є й дистанція. Повернена людина ніби своя, але не зовсім. Для теми роботи це принципово: національна ідентичність після міграції не дорівнює простому поверненню до попереднього стану.

У межах цієї роботи національну ідентичність доцільно розуміти як багатшаровий художній конструкт. Він включає походження, пам’ять, мову, територіальний зв’язок, соціальні звички, тілесні практики, зовнішні класифікації та здатність персонажа розповідати про себе. У “Американі” всі ці рівні працюють одночасно. Саме тому роман не дає однієї відповіді на запитання, ким є Іфемелу. Він уважно показує, як це запитання змінюється залежно від місця, співрозмовника, тіла й часу.

1.2. Постколоніальна оптика дослідження ідентичності в художній літературі

Постколоніальна оптика потрібна для аналізу “Американі” не лише тому, що авторка походить із Нігерії. Це було б занадто формально. Важливіше те, що роман постійно показує, як історія імперій, колоніальної мови, расових класифікацій і глобальної нерівності продовжує діяти в сучасних приватних життях. Не в підручковому вигляді, а через візи, акценти, дипломи, зачіски, співбесіди, уявлення про престиж і сором.

Е. Саїд у “Орієнталізмі” показав, що імперська влада виробляє не лише політичний контроль, а й систему знань про “інших” [17]. Ця теза важлива для роману Адічіє, хоча “Американа” не відтворює класичної схеми Сходу і Заходу. Героїня постійно стикається з тим, що про Африку вже “знають” наперед. Її можуть питати про бідність, війни, дикість, автентичність, “справжні” африканські історії. Тобто чужий погляд часто випереджає її власну розповідь.

У цьому сенсі промова Адічіє про небезпеку “єдиної історії” прямо перегукується з романом [27]. “Американа” не просто заперечує стереотипи про Африку. Вона показує, як ці стереотипи працюють у звичайній комунікації: у співчутливому тоні, у надмірній цікавості, у ліберальній доброзичливості, яка все одно залишає за собою право пояснювати іншого. Адічіє не робить ці сцени карикатурними. Саме тому вони переконливі.

Постколоніальна теорія також ставить питання про голос. Хто говорить? Кого слухають? Кого пояснюють замість того, щоб почути? У класичній імперській логіці центр описує периферію, класифікує її й робить зрозумілою для себе. У “Американі” ця логіка порушується. Іфемелу сама описує американське суспільство. Вона дивиться на центр з позиції людини, яку центр звик розглядати як об’єкт пояснення. Це перевертання погляду є одним із головних художніх прийомів роману.

Г. Бгабга розробив поняття гібридності, мімікрії та “третього простору” [5]. У випадку “Американи” ці категорії продуктивні, але їх не варто романтизувати. Гібридність у романі не означає легку свободу між культурами. Часто це незручне, виснажливе перебування між очікуваннями. Іфемелу може читати американські коди, але не хоче повністю в них розчинитися. Вона може критикувати Нігерію, але не погоджується, щоб Нігерію зводили до набору західних кліше.

Мімікрія в романі проявляється передусім у мовній і поведінковій адаптації. Акцент, манера посміхатися, спосіб відповідати на питання, навіть вибір зачіски стають частиною стратегії виживання. Тітка Уджу особливо

показова: її професійність і попередній статус у США ніби потребують додаткового підтвердження. Вона змінює голос, інтонацію, поставу. Це не просто “пристосування”. Це щоденна плата за можливість бути сприйнятою серйозно.

Ф. Фанон писав про психологічні наслідки расової та колоніальної нерівності [9; 10]. В “Американі” ця проблематика виявляється не як пряме повторення фанонівської моделі, а як її сучасне міграційне продовження. Іфемелу раптом дізнається, що її чорність у США не є нейтральною фізичною ознакою. Це соціальна позиція, до якої додаються страхи, очікування, образи, заборони, іноді навіть мова провини.

Водночас Іфемелу є чорною в Америці не так, як афроамериканці. Вона входить у расову систему ззовні. Вона не має родинної пам’яті рабства й сегрегації у США, але мусить жити в суспільстві, де ця пам’ять визначає багато правил. Саме тут з’являється складність роману: Адічіє не об’єднує всіх чорних персонажів у зручну спільність. Вона показує різні історії чорності, різні вразливості й різні способи говорити про расу.

Досвід Обінзе в Британії відкриває інший вимір постколоніальної проблематики. Його історія менш публічна, ніж історія Іфемелу. Він не створює блогу, не виробляє мову критики, не отримує комфортної дистанції. Навпаки, він стає майже невидимим. Робота з чужими документами, приниження, страх перед поліцією, депортація - усе це демонструє, що міграція залежить не тільки від бажання, таланту чи освіченості. Вона залежить від правового статусу, паспорта, випадку, грошей і кордонів.

Постколоніальна оптика не дозволяє читати еміграцію як нейтральний вибір “кращих можливостей”. Мрія про Захід у романі має конкретний історичний і соціальний фон. Для Обінзе Америка в юності була не просто країною, а уявним простором іншого життя. Для Іфемелу виїзд пов’язаний з освітою і майбутнім, але швидко переходить у досвід самотності й матеріальної вразливості. Захід у романі не демонізований, однак і не ідеалізований.

Мова в постколоніальному тексті майже завжди є полем боротьби. Б. Ешкрофт, Г. Гріффітс і Г. Тіффін наголошували, що постколоніальні літератури привласнюють мову імперії, змушуючи її передавати локальний досвід [4]. Адічіє пише англійською, але ця англійська не є безмісцевою. У ній відчутні нігерійські інтонації, культурні коди, імена, ритми розмов, способи жартувати й уникати прямого пояснення. Мова роману не просить дозволу бути нігерійською.

Діаспора в “Американи” постає як простір не лише втрати, а й нового знання. А. Бра розглядає діаспору через зв’язок дому, пам’яті, кордонів і влади [6]. Дж. Кліффорд пропонує думати про діаспору як про маршрути, а не лише корені [7]. Це допомагає зрозуміти Іфемелу: її ідентичність не можна пояснити тільки тим, звідки вона походить. Важливо також, через які місця вона пройшла, які правила вивчила, від яких правил відмовилася. П. Гілрой у концепції “Чорної Атлантики” показує, що чорна модерність формувалася через переміщення, пам’ять, культурний обмін і насильство історії [12]. “Американа” доповнює цей горизонт сучасним африканським маршрутом. Тут не йдеться лише про трансатлантичну пам’ять рабства. Йдеться про нові переміщення, університетські візи, імміграційні черги, блоги, міжрасові стосунки, глобальний престиж Америки й розчарування в ньому.

Важливо, що Адічіє не будує роман на простій схемі “Захід пригнічує - Африка страждає”. Така схема була б занадто зручною. Нігерійський простір у творі також критично зображений. У ньому є патріархальні очікування, корупційні практики, класова зверхність, залежність від грошей і символічного капіталу закордонного досвіду. Постколоніальне читання не повинно знімати цю внутрішню критику. Навпаки, воно має допомогти побачити, як зовнішня нерівність поєднується з внутрішніми ієрархіями.

Постколоніальна оптика тому й продуктивна для “Американи”, що дозволяє втримати кілька рівнів одночасно. Роман говорить про колоніальну спадщину, але не перетворює персонажів на ілюстрації до теорії. Він говорить про расу, але не зводить героїню до расової позиції. Він говорить

про діаспору, але не романтизує мобільність. Він говорить про повернення, але не обіцяє простого зцілення.

Отже, у цій роботі постколоніальна оптика використовується не як зовнішня схема, накладена на текст, а як спосіб уважніше побачити внутрішню логіку роману. Вона допомагає пояснити, чому питання національної ідентичності в “Американі” неможливо відділити від раси, мови, тіла, паспорта, пам’яті, права на голос і здатності повернутися не до минулого, а до зміненого розуміння себе.

1.3. Творчість Чімаманди Нгозі Адічіє в контексті сучасної нігерійської та англomовної літератури

Чімаманда Нгозі Адічіє належить до найпомітніших авторок сучасної нігерійської та англomовної літератури. Її проза водночас локальна й глобальна. Локальна - тому що вона уважна до Нсукки, Лагоса, нігерійської родини, політичних травм, релігійних інтонацій, побутових дрібниць і мовних нюансів. Глобальна - тому що ці конкретні деталі виводять до ширших питань: хто має право говорити, як формується пам’ять, що відбувається з людиною в міграції, чому любов не існує поза класом, расою і паспортом.

Сучасна нігерійська література розвивається після потужної традиції, пов’язаної з іменами Чінуа Ачебе, Воле Шоїнки, Бена Окрі, Бучі Емечети та інших авторів. Для цієї традиції важливими були колоніальна спадщина, громадянська війна, мова письма, релігія, влада, родина, гендер. Адічіє успадковує ці теми, але не повторює їх механічно. Її герої живуть у добу електронної пошти, блогів, міжнародних університетів, візових режимів, трансатлантичних романтичних стосунків і повернення як свідомого вибору.

У ранніх романах Адічіє вже помітна її увага до того, як велика історія входить у приватне життя. “Purple Hibiscus” зосереджується на родині, релігійному авторитаризмі, страху і мовчанні. “Half of a Yellow Sun”

звертається до війни в Біафрі та показує, як політична катастрофа розламає родини, любов, уявлення про майбутнє. “Американа” переносить цю увагу до приватного досвіду в інший контекст - контекст сучасної міграції, расового навчання і повернення.

Г. Г’юетт називає Адічіє голосом “третього покоління” нігерійських письменників [21]. Це покоління пише вже після раннього постколоніального самоствердження і після травматичних політичних десятиліть, але не поза ними. Його цікавить не тільки питання “що сталося з нацією?”, а й питання “як окрема людина живе після всіх цих історій?”. У “Американі” саме така перспектива й визначає побудову образів.

Адічіє послідовно виступає проти “єдиної історії” про Африку [27]. “Американа” можна читати як художню відповідь на таке спрощення. Нігерія в романі не є суцільною бідністю, екзотичним тлом або морально чистою батьківщиною. Це простір університетської молоді, сімейних напружень, політичних розмов, грошей, класу, амбіцій, провінційності, космополітизму, релігійних жестів і міського шуму. Саме ця багатоголосість робить роман важливим для теми національної ідентичності.

“Американа” посідає особливе місце в доробку Адічіє ще й тому, що це роман повернення. Багато текстів про міграцію будуються навколо виїзду, втрати й пристосування. Тут повернення не менш важливе, ніж від’їзд. Іфемелу залишає США не як людина, що повністю програла. Вона має професійний голос, упізнаваний блог, досвід, соціальні контакти. Проте Америка не дає їй остаточного відчуття внутрішньої зібраності. Повернення до Лагоса стає не втечею, а перевіркою. У цьому романі Адічіє змінює звичну логіку “периферія - центр”. Америка не є фінальною винагородою. Британія для Обінзе не стає здійсненням юнацької мрії. Лагос не є відсталим місцем, яке треба залишити назавжди. Простори в романі не вишикувані за простою ієрархією. Кожен із них щось відкриває і щось руйнує. США відкривають Іфемелу мову расової критики, але виснажують самоконтролем. Велика

Британія відкриває Обінзе жорстокість міграційної системи. Нігерія повертає близькість, але не звільняє від компромісів.

Центральна героїня роману цікава тим, що не написана як бездоганий символ. Іфемелу може бути різкою, несправедливою, втомленою, мовчазною, егоїстичною, дуже спостережливою і дуже вразливою. Саме ця нерівність характеру робить її живою. Вона не “представляє” всіх нігерійських жінок у діаспорі. Вона є конкретною людиною зі своєю любов’ю до Обінзе, соромом, помилками, матеріальним падінням, поступовим успіхом, стосунками з Куртом і Блейном, блогівим голосом і внутрішньою потребою повернути собі прямоту.

Жіночий досвід у творчості Адічіє не відділений від національного. Іфемелу переживає міграцію як нігерійка, але також як жінка, чиє тіло оцінюють, бажають, дисциплінують і змушують відповідати нормі “професійності” або “привабливості”. Тітка Уджу показує інший варіант цього досвіду. У Нігерії вона мала певний статус, нехай і пов’язаний із залежністю від чоловіка. У США її попередній соціальний капітал не працює автоматично. Вона мусить заново доводити компетентність і прийнятність.

Наративна структура “Американи” поєднує кілька жанрових і стильових ліній. Це роман кохання Іфемелу й Обінзе, роман еміграції, соціальна сатира, текст про расову освіту, історія повернення, а також роман із вбудованими блогівими фрагментами. П. Козел пов’язує таку організацію з проявленням мігрантської ідентичності [22]. Блогові вставки особливо важливі: вони дають героїні інший тон - коротший, гостріший, публічніший, менш стриманий. У контексті англomовної літератури роман Адічіє важливий тим, що він не просить читача співчувати Африці як “проблемі”. Він пропонує прийняти нігерійський світ як повноцінний центр оповіді. Деякі культурні деталі не пояснюються до кінця. Читач має сам увійти в ритм імен, міських назв, звичок, родинних інтонацій. Така стратегія відрізняє роман від текстів, які перетворюють не-західний досвід на навчальний матеріал для західної аудиторії.

Порівняно з класичною постколоніальною прозою, “Американа” дуже активно працює з повсякденною сучасністю. Колоніальна спадщина тут рідко подана через прямі історичні екскурси. Вона проявляється в тому, чий диплом вважають переконливішим, чому повернення з Америки підвищує символічний статус, як нігерійці говорять про візи, чому слово “акцент” може впливати на роботу, довіру й романтичні стосунки. Ця мікроскопічність письма робить роман політично сильним. Для теми національної ідентичності особливо важливий образ Обінзе. Якщо Іфемелу в США отримує мову критики і публічний голос, то Обінзе в Лондоні переживає майже протилежне: втрату голосу, страх, невидимість, залежність від чужих документів. Його історія нагадує, що міграційний досвід не є універсальним. Паспорт, віза, дозвіл на роботу й випадкові зв’язки виявляються не менш важливими, ніж освіта або внутрішня гідність.

Адічіє також уважна до класу. Іфемелу в Америці проходить шлях від матеріальної вразливості до відносного успіху. У Лагосі після повернення вона входить у середовище людей, для яких закордонний досвід є частиною статусу. Роман показує, що національна ідентичність не однакова для всіх представників нації. Нігерійськість бідного мігранта, успішної блогерки, заможного бізнесмена, студента, матері-одиначки, поверненки з Америки - це різні позиції, які не можна механічно звести до спільного походження.

Дайк додає ще один важливий вимір. Він не має тієї самої пам’яті про Нігерію, що Іфемелу, але його життя все одно позначене нігерійським походженням родини й американським расовим порядком. Його криза показує, що асиміляція не гарантує внутрішньої захищеності. Дитина мігрантів може говорити “правильною” англійською, ходити до американської школи, мати зовнішньо звичайне життя, але все одно болісно не знати, як назвати власне місце у світі. У літературному процесі “Американа” стала помітною завдяки здатності поєднати читабельність із високою аналітичною насиченістю. Роман можна читати як любовну історію, але ця любовна історія не відділена від візових режимів, расових кодів,

класової мобільності й сімейних очікувань. Його можна читати як роман про расу, але раса тут постійно співіснує з національною належністю. Його можна читати як історію повернення, але повернення не дає простого фінального спокою.

Отже, творчість Чімаманди Нгозі Адічіє посідає важливе місце в сучасній нігерійській та англомовній літературі завдяки поєднанню локальної конкретики з глобальними питаннями. “Американа” є одним із найвиразніших прикладів цієї поетики. Роман не пояснює національну ідентичність через прямі визначення, а розкриває її через маршрути, голоси, паузи, акценти, тілесні практики, любовні рішення, міграційні приниження й повернення.

Висновки до розділу 1

У першому розділі окреслено теоретико-методологічну основу дослідження національної ідентичності в романі Чімаманди Нгозі Адічіє “Американа”. Національну ідентичність розглянуто не як статичну ознаку персонажа, а як рухому систему належностей, що включає походження, мову, пам’ять, територіальний зв’язок, соціальні практики, тілесність, зовнішні означення й право людини самостійно формулювати власний досвід.

З’ясовано, що в романі національна ідентичність проявляється не лише через прямі висловлювання персонажів про Нігерію чи Америку. Вона стає помітною в дрібних сценах: у зміні акценту, в догляді за волоссям, у реакції на расові коди, у блоговому письмі, у лондонській невидимості Обінзе, у поверненні Іфемелу до Лагоса. Саме такі епізоди роблять роман придатним для близького читання.

Постколоніальна оптика дає можливість прочитати “Американу” не як звичайний роман про адаптацію мігрантки, а як текст про нерівний розподіл голосів, мови, престижу й права на опис. Концепції Б. Андерсона, С. Голла, Г. Бгабги, Е. Саїда, Ф. Фанона, А. Бра, Дж. Кліффорда, П. Гілроя та інших

дослідників допомагають пояснити, чому ідентичність у романі формується в русі, у зіткненні з чужим поглядом, у мовній адаптації, у расовій класифікації, у діаспорній пам'яті та в досвіді повернення. Окремо встановлено, що творчість Адічіє важлива для сучасної нігерійської та англомовної літератури завдяки здатності поєднувати локальну конкретику з темами глобальної мобільності. “Американа” показує Нігерію не як периферію чужого світу, а як самостійний центр досвіду. Водночас роман уважно аналізує США й Велику Британію як простори, де національна належність персонажів проходить через інші системи влади - расові, мовні, класові, правові.

Підготовлена теоретична база дає змогу перейти від загальних понять до аналізу художньої репрезентації національної ідентичності в самому романі. У наступних розділах доцільно простежити, як заявлені поняття працюють у конкретних образах, насамперед в образі Іфемелу, у її стосунках із Обінзе, у досвіді американського расового маркування, у блозі та в мотиві повернення. Такий перехід важливий, щоб робота не залишалася на рівні теоретичного огляду, а справді розкривала художню тканину твору.

РОЗДІЛ 2

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ ЧІМАМАНДИ НГОЗІ АДІЧІЄ “АМЕРИКАНА”

Перший розділ дав змогу окреслити понятійний ґрунт дослідження. У другому розділі важливо перейти від термінів до того, як вони справді працюють у художньому тексті. У романі “Американа” національна ідентичність не подана через декларації, урочисті спогади про батьківщину або прямі авторські пояснення. Вона виявляється значно непомітніше: у тому, як Іфемелу говорить, мовчить, підлаштовує голос, оцінює людей у салоні, нервує через власне волосся, пише блогіві нотатки, згадує Лагос і знову вчиться дивитися на нього після повернення [1].

Адичіє не створює роман про “чисту” національну належність. Навпаки, її героїня живе в ситуації, коли жодна ідентичність не лишається недоторканою. Нігерійське походження не зникає в Америці, але й не функціонує там так само, як у Нігерії. Американський досвід не перетворює Іфемелу на американку, хоча змінює її спосіб говорити про расу, клас, тіло, любов і навіть про власну країну. Саме ця незручна проміжність робить роман продуктивним матеріалом для аналізу.

У центрі другого розділу перебуває триєдина логіка репрезентації. По-перше, потрібно розглянути образ Іфемелу як героїні, у якій національна ідентичність не руйнується, а ускладнюється через міграцію. По-друге, слід простежити нігерійський культурний код роману - мову, побут, родинні зв'язки, гумор, класові інтонації, пам'ять про Лагос. По-третє, необхідно показати, як американський простір стає для героїні не просто новим місцем проживання, а середовищем болючого навчання, де вона вперше бачить себе як чорну жінку в расово організованому суспільстві.

2.1. Образ Іфемелу як носійки гібридної національної ідентичності

Образ Іфемелу в романі “Американа” побудований не за принципом зразкової героїні, яка має репрезентувати цілий народ. У цьому й полягає одна з сильних сторін тексту. Адічіє не робить Іфемелу “правильною” нігерійкою, “правильною” мігранткою або “правильною” феміністичною героїнею. Вона може бути гострою, іронічною, не завжди делікатною, іноді самозахисною до жорсткості. Її національна ідентичність тому й переконлива, що вона не перетворена на плакат. Вона живе в дрібних реакціях, у швидких оцінках чужої мови, у соромі, гордості, у впізнаванні своїх і втомі від чужих пояснень [1].

На початку роману Іфемелу вже перебуває в Америці, але композиція постійно повертає читача до Нігерії. Це важливо: її нинішній голос не можна зрозуміти без лагоського минулого. Шкільне середовище, ранні стосунки з Обінзе, родина, тітка Уджу, економічна нестабільність, розмови про виїзд – усе це формує стартову точку її самосприйняття. Іфемелу не виїжджає з порожнього місця. Вона не є абстрактною емігранткою, яка покидає “бідну країну” заради багатой Америки. Її від’їзд зумовлений конкретною ситуацією: університетські страйки, відчуття заблокованого майбутнього, престиж західної освіти, наявність діаспорних маршрутів, які здаються майже природним продовженням життя для освіченої молоді [1].

У нігерійській частині роману Іфемелу не постає людиною, яка сумнівається у своїй належності. Вона сперечається, закохується, вчиться, ображається, спостерігає за дорослими, але не мусить щодня пояснювати саму себе. Її нігерійськість у цьому просторі не потребує доказів. Саме тому американський досвід стає для неї настільки різким. Після переїзду вона раптом потрапляє в систему, де її тіло, акцент, ім’я, походження і навіть волосся отримують додаткові значення, яких раніше не мали. Тобто міграція не просто переміщує героїню географічно. Вона переміщує її в іншу систему прочитування.

Гібридність Іфемелу не варто розуміти як гармонійне поєднання двох культур. Такий підхід був би занадто комфортним. У романі гібридність

радше нагадує постійну роботу з невідповідностями. В Америці героїня лишається нігерійкою, однак її нігерійськість тепер читається через американські расові категорії. У Нігерії після повернення вона вже не є такою, якою була до від'їзду. Її називають “американою”, і в цьому слові чутно одночасно і жарт, і підозру, і легке відчуження. Отже, гібридна ідентичність тут не є красивою метафорою культурного багатства. Це досвід, у якому людина весь час трохи не збігається з очікуваннями середовища. Показовим є мотив акценту. В Америці Іфемелу вчиться говорити так, щоб її краще розуміли, але поступово ця адаптація перетворюється на форму самоцензури. Акцент у романі не є лише фонетичною деталлю. Він стає соціальним маркером, способом класифікації людини. Коли Іфемелу виробляє американську інтонацію, вона ніби тимчасово здобуває безпеку: її менше виправляють, менше дивуються, менше ставлять у позицію чужої. Проте ціна такої безпеки висока. Мовна мімікрія зачіпає самовідчуття, бо голос - одна з найінтимніших форм присутності людини в світі [5; 13].

Рішення Іфемелу відмовитися від штучного американського акценту має значення не тому, що воно повертає її до якоїсь “первісної” автентичності. У романі взагалі немає простої автентичності. Це радше момент, коли героїня перестає витрачати сили на те, щоб робити себе зручнішою для чужого слуху. Вона не повертається механічно до минулого голосу. Вона обирає говорити так, як може говорити після всього пережитого. Тому її мовний жест має не романтичний, а етичний характер: Іфемелу відмовляється підтримувати ілюзію, що прийнятність мігранта залежить від здатності звучати “майже як місцевий”.

Ще один шар гібридної ідентичності пов'язаний із расою. До переїзду в США Іфемелу не мислить себе передусім як чорну. В Нігерії колір шкіри не зникає, але він не організовує повсякденність так, як в американському суспільстві. В Америці ж героїня входить у расову систему майже як новачка. Вона навчається її правилам не через підручник, а через погляди, співбесіди, коментарі, побачення, кампусні дискусії, незручні фрази ліберальних білих

знайомих і мовчазні обмеження, які не завжди називаються прямо [1; 8]. Цей момент дуже суттєвий для національної ідентичності. Іфемелу стає “чорною” в Америці, але її чорність не тотожна досвіду афроамериканців. Вона не має родинної пам’яті рабства у США, не виростала з американським расовим словником, не засвоїла з дитинства локальні правила обережності. Через це вона одночасно близька і чужа в чорному американському середовищі. Роман тонко показує цю різницю: героїня може солідаризуватися з афроамериканцями, але не може повністю привласнити їхню історію. Її національне походження створює іншу точку входу в расову проблематику.

Блог Іфемелу стає простором, де ця складна позиція отримує форму. Вона пише не як академічна дослідниця раси, а як уважна спостерігачка, яка пройшла через досвід непорозумінь і навчилася бачити повторювані соціальні сценарії. Блогова мова дозволяє їй говорити різкіше, ніж це було б прийнято в чемній розмові. Вона може іронізувати, узагальнювати, провокувати, змінювати тон. Саме тому блог важливий для репрезентації ідентичності: він не просто коментує події роману, а створює для героїні публічний голос [22].

Водночас блог не розв’язує всієї проблеми. Він дає Іфемелу можливість говорити, але також формує нову маску. Публічна авторка блогу не тотожна приватній людині. Вона може сміливо писати про расу, але все одно відчувати самотність; може виглядати впевненою, але не завжди знати, де її дім; може перетворити власний досвід на текст, але не завжди впоратися з емоційними наслідками цього досвіду. У цьому роман не ідеалізує саморепрезентацію. Голос важливий, проте голос не скасовує вразливості.

Окреме значення має сцена салону плетіння волосся у Трентоні, яка відкриває романну перспективу дуже точно. Іфемелу їде з Принстона в простір, де присутність африканських жінок, їхні мови, жести, робота, втома і розмови концентруються майже фізично. Салон не є декоративною етнографічною деталлю. Це місце, де чорне жіноче тіло обговорюється, обробляється, дисциплінується і водночас захищається. Волосся стає не

дрібною темою краси, а полем соціального значення [24; 25]. Для Іфемелу волосся пов'язане з тим, як її бачать у різних середовищах. Вирівняне, заплетене, природне, “професійне” або “непрофесійне” волосся - це не нейтральні варіанти стилю. У романі воно показує, наскільки глибоко суспільство втручається в тіло жінки. Особливо це помітно, коли героїня розуміє, що для працевлаштування або соціального прийняття від неї очікують певної зовнішньої “охайності”, яка фактично означає наближення до білої норми. Так національна ідентичність переплітається з расовою і гендерною: бути нігерійкою в Америці означає також навчитися читати політику власного тіла.

Стосунки Іфемелу з Куртом допомагають побачити ще один вимір її ідентичності. Курт відкриває перед нею простір привілею, легкості, білої американської впевненості. Він добрий до неї, але його доброта не скасовує нерівності. Навпаки, завдяки цим стосункам героїня відчуває, як працює соціальний комфорт людини, яку система заздалегідь визнає “свою”. Курт може не помічати багатьох перешкод саме тому, що вони не створені для нього. Іфемелу, перебуваючи поруч, бачить цю невидимість привілею майже щоденно [1].

Стосунки з Блейном відкривають іншу ситуацію. Тут героїня входить в інтелектуальне афроамериканське середовище, де расова проблематика не замовчується, а активно обговорюється. На перший погляд, це має бути для неї безпечніший простір. Проте роман показує, що і там Іфемелу не повністю збігається з очікуваннями. Блейн має власне уявлення про політичну свідомість, моральну відповідальність, форму протесту. Іфемелу іноді приймає ці правила, іноді втомлюється від них, іноді відчуває, що її реакції не вписуються в чужу етичну схему. Її гібридність знову проявляється як неспівпадіння.

Варто наголосити, що Іфемелу не зображена як людина, яка лише страждає від чужих систем. Вона сама дуже активно оцінює інших, інколи жорстко. Її погляд часто викривальний. Вона помічає фальш, удавану

прогресивність, класову зверхність, порожні інтелектуальні пози. Але роман не дозволяє читачеві повністю ототожнити її погляд з абсолютною правотою. Іфемелу може помилятися, може бути несправедливою, може відступати від власних принципів. Саме це робить її не функцією теми, а повноцінним художнім характером.

Особливо болісним у її американському досвіді є період матеріальної вразливості. Пошук роботи, залежність від документів, сором перед Обінзе, епізод сексуального приниження, після якого вона обриває зв'язок із ним, - це не просто приватна травма. Вони показують, що мігрантська ідентичність формується не в абстрактному просторі свободи, а в умовах нерівного доступу до грошей, легальності, безпеки і голосу. Героїня не тільки змінює погляди. Вона проходить через досвід, який буквально змушує її замовкнути [1].

Мовчання Іфемелу після травматичного епізоду важливе для розуміння її подальшої саморепрезентації. Вона стає авторкою гострого блогу не тому, що від самого початку має невичерпну силу говорити. Навпаки, її публічний голос виростає після періоду, коли говорити було майже неможливо. У цьому сенсі блог не лише інтелектуальна практика, а й спосіб повернути контроль над досвідом. Проте контроль цей неповний. Минуле не зникає, а залишається внутрішнім розломом у стосунках з Обінзе й у ставленні героїні до самої себе.

Національна ідентичність Іфемелу також формується через дистанцію до Нігерії. Перебуваючи в Америці, вона починає бачити батьківщину інакше. Частина нігерійських звичок здається їй теплішою на відстані, частина - різкішою після американського досвіду. Вона не втрачає зв'язку з Нігерією, але цей зв'язок перестає бути безпосереднім. Пам'ять починає працювати вибірково: щось загострюється, щось ідеалізується, щось, навпаки, стає менш терпимим. Саме так роман показує, що діаспорний погляд ніколи не є просто копією погляду зсередини країни [6; 7].

Повернення Іфемелу до Лагоса не означає завершення кризи ідентичності. Це радше новий етап. Вона повертається в місто, яке знає, але вже не може сприймати його колишнім способом. Її дратують деякі соціальні манери, класові ігри, залежність людей від статусу й грошей; водночас вона відчуває живість, щільність і енергію простору, якого їй бракувало. Вона не повертається в “чистий дім”, бо такого дому після міграції вже немає. Повернення стає не стиранням американського досвіду, а спробою жити з його наслідками. Образ Іфемелу тому можна визначити як образ носійки гібридної національної ідентичності, але з одним уточненням: ця гібридність не декоративна. Вона не зводиться до поєднання “нігерійського” й “американського” як двох рівних культурних наборів. Вона виникає в конфліктах мови, раси, статі, класу, міграційного статусу, любові й пам’яті. Іфемелу не перестає бути нігерійкою, але її нігерійськість після Америки вже включає досвід расового навчання, самоспостереження, блогової публічності, тілесної політики і критичної дистанції до дому.

Отже, через образ Іфемелу роман репрезентує національну ідентичність як рухомий і суперечливий процес. Вона не “має” ідентичність у готовому вигляді, а щоразу заново домовляється з нею в різних обставинах. У Лагосі, Філадельфії, Принстоні, Трентоні, у стосунках з Обінзе, Куртом і Блейном, у блозі та в мовчанні після травми героїня проходить через різні форми самовизначення. Саме тому її образ не можна звести до теми міграції. Він значно ширший - це художнє дослідження того, як національна належність виживає, змінюється й іноді болить у глобальному світі.

2.2. Нігерійський культурний код у романі: мова, пам’ять, побут і соціальні практики

Нігерійський культурний код в “Американі” не виконує ролі екзотичного тла. Адічіє не додає Нігерію до роману як набір барвистих подробиць, що мають зацікавити західного читача. Навпаки, нігерійський світ

у творі є внутрішньою нормою, з якої починається досвід героїв. Саме тому багато деталей подано без пояснювальної надмірності. Читач входить у середовище, де родинні звертання, шкільні амбіції, університетські страйки, церковні практики, розмови про Америку, класові сигнали й мовні переходи сприймаються як частина живої соціальної тканини [1].

Поняття культурного коду у цьому контексті можна розуміти як систему знаків, через які роман упізнає і структурує нігерійську реальність. Це не тільки прямі згадки про країну. Код працює через те, як персонажі говорять, що вважають соромом, що сприймають як успіх, як ставляться до освіти, еміграції, грошей, родичів, тілесності, шлюбу, релігії. Саме в таких звичних, на перший погляд, речах національна ідентичність стає відчутною. Вона не оголошується, а проявляється. Одним із найважливіших елементів цього коду є мова. Роман написаний англійською, але ця англійська не є нейтральною “міжнародною” мовою. У ній відчувається нігерійський ритм, інтонація, соціальна маркованість. Персонажі користуються англійською як мовою освіти, міського спілкування, престижу, але поруч із нею існують інші мовні пласти: ігбо, нігерійські мовні звороти, локальні форми звертання, інтонації, що не повністю перекладаються на стандартну англійську. Так роман демонструє постколоніальну мовну ситуацію без довгих пояснень [4].

Мова у творі водночас об’єднує і розділяє. Для нігерійських персонажів англійська є звичним інструментом, але її використання не стирає культурної різниці. Навпаки, спосіб говорити дозволяє розпізнати клас, освіту, міський досвід, претензію на модерність або бажання здаватися більш “західним”. У цьому сенсі мовлення стає соціальною картою. Іфемелу вміє читати цю карту ще до того, як потрапляє в Америку. Після переїзду її мовна чутливість лише загострюється, бо тепер вона сама стає об’єктом чужого слухового оцінювання.

Ігбо-простір у романі присутній не як фольклорна прикраса, а як один із внутрішніх шарів нігерійськості. Він проявляється через імена, родинні зв’язки, пам’ять, окремі мовні жести, уявлення про близькість. Проте Адічіє

не зводить нігерійську ідентичність до етнічної. Роман показує Нігерію як складну країну, де національна належність формується поверх багатьох етнічних, мовних, релігійних і класових відмінностей. Це важливо, бо західний погляд часто схильний говорити про “Африку” або “африканців” надто загально. “Американа” послідовно руйнує таке спрощення. Родинні звертання й форми близькості також мають значення. Тітка Уджу для Іфемелу є не просто родичкою, а фігурою переходу між Нігерією й Америкою. Її життя в Нігерії, зв’язок із генералом, подальша еміграція, зміна поведінки в США - усе це показує, як національний код може деформуватися під тиском іншої соціальної системи. Уджу в Америці ніби зменшується: її професійний статус не визнається автоматично, її акцент стає проблемою, її материнство ускладнюється, її колишня впевненість стирається. Через неї видно, що міграція зачіпає не лише молодих людей із відкритим майбутнім, а й дорослих, уже сформованих людей [1].

Побутові деталі в романі працюють особливо точно. Їжа, зачіски, транспорт, одяг, спосіб приймати гостей, розмови про навчання чи шлюб - усе це вписує персонажів у певний культурний порядок. Адічіє не пояснює кожен деталь як етнограф. Вона дозволяє їм існувати в тексті природно. Завдяки цьому Нігерія не перетворюється на об’єкт зовнішнього опису. Вона подана зсередини, через повсякденну впізнаваність для персонажів. Саме така подача робить роман далеким від “єдиної історії” про Африку, проти якої Адічіє неодноразово виступала у своїх публічних текстах і лекціях [27].

Нігерійський культурний код тісно пов’язаний із класом. У романі постійно помітно, хто має гроші, доступ, зв’язки, правильний акцент, правильний одяг, можливість виїхати. Нігерійське суспільство не зображене однорідним. Родина Іфемелу, родина Обінзе, коло тітки Уджу, військові еліти, лагоські “успішні” люди після повернення героїні - це різні соціальні світи. Їх об’єднує країна, але не однаковий досвід країни. Через це роман уникає романтизації національної спільноти. Належати до Нігерії не означає належати до одного соціального шару.

Дуже важливою є тема освіти. Для Іфемелу й Обінзе освіта пов'язана не лише з особистим розвитком, а й із надією на інший життєвий маршрут. Університет у Нігерії, страйки, невизначеність, бажання продовжити навчання за кордоном - усе це показує, що еміграційна мрія не виникає з порожнечі. Вона вплетена в кризу інституцій, але також у культурний престиж Заходу. Америка й Британія здаються просторами, де освіта може відкрити майбутнє. Пізніше роман покаже, що це уявлення було неповним, але воно не було випадковим.

Обінзе як персонаж допомагає глибше зрозуміти нігерійський культурний код, бо його уява про Захід формується ще до реального виїзду. Він читає, мріє про Америку, знає про неї більше, ніж багато хто з його оточення, але ця Америка спершу існує для нього як літературний і культурний образ. На відміну від Іфемелу, він потрапляє не до США, а до Британії, причому нелегально й принизливо. Його шлях показує, як культурна мрія може розбитися об імміграційний режим. Водночас Обінзе не перестає бути пов'язаним із Нігерією: навіть його невдача за кордоном пізніше стає частиною історії повернення, бізнесу, класового підйому, внутрішньої розгубленості [1].

Пам'ять у романі не є просто згадуванням минулого. Вона вибудовує зв'язок між просторами. Для Іфемелу Нігерія в Америці існує через голоси, запахи, інтонації, повідомлення, спогади про Обінзе, тітку Уджу, матір і батька. Але чим довше вона живе за кордоном, тим більше ця пам'ять змінюється. Частина спогадів стає притулком, частина - джерелом провини, частина - матеріалом для порівняння. Пам'ять не повертає героїню в минуле, а постійно перемішує минуле з теперішнім. Нігерійський культурний код часто проявляється через гумор і іронію. Це одна з причин, чому роман не звучить як важкий трактат про ідентичність. Персонажі жартують, перебільшують, оцінюють одне одного, підколюють тих, хто повернувся з-за кордону і починає поводитися надто поважно. Саме слово "американа" має в собі цю іронічну енергію. Воно не просто називає людину, яка повернулася з

Америки. Воно підозрює в ній змінену манеру, нову вимогливість, можливо, снобізм, інший погляд на звичні речі. У цьому слові національна спільнота ніби перевіряє того, хто надовго випав із її ритму.

Релігійні мотиви в романі теж не випадкові. Вони показують соціальний простір, у якому духовність може поєднуватися з дисципліною, страхом, соціальним контролем, надією на диво. Родинна історія Іфемелу включає періоди релігійного захоплення її матері, і ці сцени важливі не як критика віри загалом, а як спостереження за тим, як люди шукають опори в нестабільному суспільстві. Постколоніальна модерність у романі не є секулярною в простому сенсі. Вона поєднує університет, бізнес, церкву, корупцію, глобальні мрії й домашні страхи. Повернення до Лагоса в останній частині роману дає змогу побачити культурний код уже очима людини, яка певний час була віддалена від нього. Іфемелу помічає те, що раніше могло здаватися їй природним. Вона гостріше реагує на класову показовість, на інтонації людей, на ставлення до тих, хто має зв'язки і гроші. Але її погляд не є поглядом туристки. Вона не зовнішня спостерігачка. Саме це створює напругу: Іфемелу одночасно всередині й трохи збоку. Вона розуміє код, але вже не завжди автоматично йому підкоряється.

У Лагосі героїня починає писати інший блог, спрямований уже на нігерійську реальність. Це суттєвий поворот. В Америці її блог пояснював расові сценарії для читачів, які часто не хотіли їх бачити. У Нігерії предметом спостереження стає власне суспільство. Таким чином, її голос повертається додому, але не втрачає критичності. Вона не говорить про Нігерію як про втрачений рай. Вона бачить її суперечності, проте говорить про них із позиції причетності. Це дуже відмінний тон від зовнішньої критики “проблемної Африки”.

Культурний код роману також виявляється у способі зображення любові Іфемелу й Обінзе. Їхні стосунки не існують поза національним і соціальним контекстом. Вони починаються в Нігерії, перериваються міграцією, деформуються мовчанням, відстанню і різними досвідами Заходу, а потім

повертаються в Лагосі вже в іншій формі. Їхня любов є не тільки приватною історією, а й способом показати, як люди, пов'язані одним походженням, можуть розійтися через різні траєкторії глобальної мобільності. Національна спільність не гарантує однакового досвіду.

Адічіє уважна до деталей статусу. У Нігерії після повернення Обінзе стає заможним, одруженим чоловіком, частиною середовища, де гроші й зв'язки створюють соціальну вагу. Іфемелу бачить цей світ із сумішшю впізнавання і скепсису. Лагос у романі динамічний, енергійний, привабливий, але також корумпований і нерівний. Така амбівалентність особливо важлива: національна ідентичність не потребує ідеалізації батьківщини. Любити або відчувати зв'язок із країною не означає не бачити її проблем.

Нігерійський культурний код у романі працює й через протиставлення американському способу читання Африки. В Америці Іфемелу часто стикається з узагальненими уявленнями про африканців. Її походження спрощують, її досвід підводять під готову категорію, її країну можуть уявляти як частину великого нерозрізненого простору. Роман відповідає на це надлишком конкретики. Нігерія тут має назви, голоси, класи, міста, запахи, родини, освітні амбіції, політичну нестабільність, жарти, моду, сварки. Конкретика стає формою опору стереотипу.

У межах другого розділу важливо підкреслити: нігерійський культурний код не протиставлений американському як “справжній” проти “штучного”. Роман складніший. Нігерійська реальність не завжди безпечна або справедлива; американська не завжди ворожа. Проте саме нігерійський код дає героїні первинну мову саморозуміння. Навіть коли вона змінюється, сперечається з цим кодом або сміється з нього, вона не може мислити себе поза ним. Це основа, з якої вона виходить і до якої повертається вже іншою.

Отже, мова, пам'ять, побут і соціальні практики в “Американі” формують не декоративний фон, а глибинну структуру національної ідентичності. Через них Адічіє показує Нігерію як складну сучасну країну, а не як символічну “батьківщину” без внутрішнього життя. Саме тому

повернення Іфемелу має сенс: вона повертається не до абстрактного коріння, а до конкретного, шумного, нерівного, знайомого й водночас уже зміненого світу. Національна ідентичність у романі живе саме в цій конкретності.

2.3. Американський простір як чинник трансформації самоусвідомлення героїні

Американський простір у романі “Американа” не є лише місцем, куди переїжджає героїня. Це складна соціальна система, яка змінює спосіб її самосприйняття. До Америки Іфемелу їде з певним набором очікувань: освіта, можливості, інший ритм життя, вихід із нігерійської нестабільності. Але дуже швидко з’ясовується, що Америка не просто відкриває нові двері. Вона також ставить людину перед новими формами невидимих правил, які потрібно розпізнавати майже наосліп [1].

На початку американського досвіду Іфемелу переживає не культурний шок у банальному сенсі, а втрату очевидності. Речі, які раніше не вимагали пояснення, тепер стають проблемними. Її ім’я може бути незручним для вимови, акцент - знаком чужості, шкіра - підставою для расового прочитування, брак документів або грошей - джерелом залежності. Америка навчає її тому, що особистість у новому середовищі не належить людині повністю. Її постійно прочитують інші.

Матеріальна вразливість героїні є одним із перших механізмів цієї трансформації. Уявлення про Америку як країну можливостей розбивається об повсякденність студентського виживання, пошуку роботи, сорому, невпевненості, залежності від чужих рішень. Роман не зводить міграцію до успішної історії самореалізації. Перед тим як Іфемелу стане авторкою популярного блогу, вона проходить через приниження й мовчання. Це важлива композиційна деталь: голос героїні формується не в комфорті, а після досвіду безсилля.

Американський простір змушує Іфемелу вперше системно побачити расу. У Нігерії вона не жила поза тілом, але її тіло не було щоденно включене в ту саму расову ієрархію, яку вона зустрічає у США. В Америці чорність стає соціальним фактом, який неможливо ігнорувати. При цьому роман показує не тільки грубий расизм. Значно частіше йдеться про дрібні, майже ввічливі форми расової організації: компліменти, запитання, підозри, захоплення “екзотичністю”, ліберальне бажання бути правильним, небажання говорити прямо [8; 13].

У цьому сенсі американський простір у романі має педагогічний, але болісний характер. Він навчає героїню мови раси. Іфемелу починає розуміти різницю між африканськими мігрантами й афроамериканцями, між білою провиною і білою байдужістю, між декларованою толерантністю і реальною дистанцією. Вона бачить, що расові правила не завжди проголошені, але діють. Саме невидимість цих правил робить їх особливо сильними. Людина може не знати, яке правило порушила, але відчувати наслідки.

Принстон у романі має особливу роль. Це простір академічного престижу, видимої культурності, інтелектуальної свободи. Однак навіть там Іфемелу не відчувається повністю вдома. Її поїздка з Принстона до Трентона в салон плетіння волосся вже на початку роману показує просторову нерівність. Щоб подбати про волосся, вона мусить залишити елітний простір і поїхати туди, де чорне жіноче тіло обслуговують інші мігрантки. Ця дорога сама по собі є соціальною картою: престижний центр не вміщує всіх потреб її тіла [24]. Салон у Трентоні можна розглядати як проміжний простір між Африкою й Америкою. Там звучать різні африканські мови й акценти, жінки обговорюють документи, чоловіків, роботу, гроші, волосся, повернення, шлюб. Це не ідеалізована жіноча спільнота: там є нерозуміння, нав'язливість, поверхові судження, втома. Але саме ця недосконалість робить сцену переконливою. Салон показує, що діаспора - це не автоматична єдність усіх вихідців з Африки. Це простір тимчасового зближення, де люди мають спільну вразливість, але не завжди спільні погляди [6]. Американський досвід

Іфемелу розкривається також через її стосунки з білим середовищем. Курт представляє не просто окрему людину, а доступ до певного режиму легкості. Поруч із ним двері відчиняються швидше, ситуації вирішуються простіше, майбутнє здається менш загрозливим. Він може любити Іфемелу, але не може повністю зрозуміти структуру перешкод, які для неї є щоденними. Роман не демонізує Курта. Саме тому його привілей показано переконливо: він часто діє без злого наміру, але все одно діє.

Ліберальне біле середовище в “Американі” часто постає як простір напруженої ввічливості. Люди бояться сказати щось расистське, але саме ця обережність іноді лише підкреслює дистанцію. Вони хочуть бути відкритими, але нерідко перетворюють Іфемелу на носійку досвіду, який їм потрібно правильно прокоментувати. Така ситуація змушує героїню виробити іронічний, спостережливий погляд. Вона вчиться розпізнавати не лише ворожість, а й незручну доброзичливість, яка залишає нерівність недоторканою.

Стосунки з Блейном занурюють Іфемелу в інший американський простір - чорний інтелектуальний, політизований, університетський. Тут расу не замовчують. Її обговорюють, аналізують, переживають як спільну історичну рану. Для Іфемелу це важливо, бо вона отримує доступ до мови, якої раніше не мала. Водночас вона не стає повністю “своєю” і тут. Її африканське походження, інший досвід чорності, інший спосіб реагування на події створюють невидиму межу. Роман показує, що навіть у межах чорної спільноти немає однорідності [12; 20].

Саме в Америці Іфемелу починає бачити, що ідентичність має різні режими видимості. У Нігерії її могли оцінювати за класом, освітою, родиною, зовнішністю, поведінкою. У США ці оцінки не зникають, але до них додається расовий фільтр. Вона не просто Іфемелу, не просто нігерійка, не просто студентка. Вона стає чорною жінкою-мігранткою з Африки, і ця категоризація часто випереджає її власну розповідь про себе. Саме тому блог стає відповіддю на зовнішню класифікацію. Блогова форма в романі дуже

важлива для зображення американського простору. Блог Іфемелу виникає як спосіб пояснювати неписані правила расового життя. Він має напівпубліцистичну, напівособисту інтонацію, що дозволяє героїні говорити швидко, гостро, з гумором, інколи з перебільшенням. У блозі вона перетворює досвід чужості на аналітичну перевагу. Те, що спершу було джерелом розгубленості, стає матеріалом для письма. Вона починає бачити американське суспільство не як учениця, а як діагностка [22].

Проте успіх блогу також неоднозначний. Він приносить героїні впізнаваність, гроші, запрошення, новий статус. Але чи означає це повну інтеграцію? Роман відповідає радше негативно. Іфемелу може навчитися блискуче аналізувати Америку, але це не робить Америку її остаточною домом. Навпаки, що краще вона розуміє систему, то ясніше бачить її межі. Її бажання повернутися до Нігерії виникає не з провалу, а з внутрішнього відчуття, що життя в Америці стало занадто поясненим, занадто перетвореним на текст. Американський простір також впливає на її ставлення до Нігерії. Дистанція дає їй новий погляд. Вона краще бачить, що було особливим у нігерійському житті, але також гостріше помічає його недоліки після повернення. У цьому сенсі Америка не просто змінює її в американському контексті. Вона змінює сам спосіб, у який Іфемелу потім дивиться на батьківщину. Міграція створює подвійний зір: людина вже не може бачити один простір без тіні іншого.

Порівняння Іфемелу й Обінзе допомагає точніше зрозуміти специфіку американського простору. Обінзе мріяв про Америку, але потрапив до Британії, де його досвід набув форми нелегальності, страху депортації й соціальної невидимості. Іфемелу в США переживає расову видимість, інколи надмірну й небажану. Обінзе в Лондоні часто, навпаки, стає невидимим як повноцінна особистість, зведеним до робочих рук і документів. Обидва досвіди показують різні режими західної влади над мігрантом: один через расову класифікацію, інший через імміграційну нелегальність [1].

Для Іфемелу Америка стає простором самостійності, але не бездомної свободи. Вона здобуває освіту, фінансову незалежність, публічний голос, досвід любові й розчарування. У цьому сенсі роман не подає Америку лише як ворожу країну. Вона дає героїні інструменти, яких у Нігерії вона могла б не отримати. Проблема в тому, що ці інструменти не скасовують відчуження. Іфемелу стає сильнішою, але ця сила народжується через втрати, компроміси й постійну необхідність пояснювати себе. Важливо, що американський простір у романі фрагментований. Це не одна Америка. Є студентська Америка, біла заможна Америка Курта, чорна інтелектуальна Америка Блейна, іммігрантська Америка салону, академічний Принстон, периферійний Трентон, простір блогів публічності. Іфемелу рухається між цими просторами, і в кожному її ідентичність трохи змінює видимість. Саме тому роман не дозволяє говорити про “адаптацію до Америки” як один процес. Адаптацій багато, і вони не завжди сумісні. Американський простір змінює і її емоційний ритм. У Нігерії Іфемелу була частиною щільної мережі стосунків, навіть якщо ця мережа могла бути тиском. В Америці вона часто переживає самотність, яку не одразу може назвати. Самотність мігранта в романі не обов’язково означає повну ізоляцію. Вона може існувати серед знайомих, у стосунках, в університеті, у місті. Це самотність людини, яку бачать, але не завжди впізнають. Саме через неї питання дому стає таким складним. Дім у “Американі” не є географічною точкою, до якої можна просто повернутися. Америка показує Іфемелу, що дім пов’язаний із мовою, тілом, пам’яттю, близькими людьми, але також із владою і можливістю бути незмушеною. У США вона може досягти успіху, але часто не може розслабитися в соціальному сенсі. У Нігерії вона може бути впізнаною, але вже не повністю злиною з середовищем. Отже, американський досвід не відбирає в неї дім, а робить саме поняття дому складнішим.

Повернення до Нігерії після Америки тому не виглядає як втеча. Це радше спроба переорганізувати власне життя після довгого періоду зовнішнього аналізу. Іфемелу втомлюється від ролі людини, яка пояснює расу

Америці, від постійного перетворення досвіду на коментар. У Лагосі вона шукає не простоти, а іншої форми присутності. Їй потрібне середовище, де її не будуть насамперед читати як чорну іноземку. Але роман чесно показує: повернення не скасовує того, що вона вже змінилася.

Національна ідентичність героїні після Америки стає більш рефлексивною. До від'їзду вона була нігерійкою майже без необхідності думати про це. Після Америки нігерійськість стає предметом вибору, письма, критики, сміху, болю й бажання. Така трансформація не означає втрату. Радше навпаки: тільки пройшовши через чужий погляд, героїня починає свідоміше розуміти, що саме пов'язує її з Нігерією і що саме в цьому зв'язку лишається проблемним.

Отже, американський простір у романі виконує роль каталізатора самоусвідомлення. Він не створює Іфемелу наново, але змушує її побачити себе в координатах раси, класу, мови, тілесності й діаспори. Він дає їй голос, але також показує межі цього голосу. Він робить її погляд гострішим, але не робить її щасливішою автоматично. Саме тому художня репрезентація Америки в романі така переконлива: це не країна-мрія і не країна-ворог, а простір, у якому героїня проходить складне, нерівне й незворотне навчання себе.

Висновки до розділу 2

У другому розділі досліджено художні способи репрезентації національної ідентичності в романі Чімаманди Нгозі Адічіє “Американа”. Аналіз показав, що національна належність у творі не подана як стала характеристика персонажа. Вона формується через рух, пам'ять, тілесність, мову, досвід расової класифікації, еміграційну вразливість і повернення. Саме тому роман не можна обмежити темою адаптації нігерійської героїні до американського суспільства. Його проблематика значно ширша.

Образ Іфемелу розкрито як образ носійки гібридної національної ідентичності. Її гібридність не є гармонійним поєднанням культур і не зводиться до зовнішньої багатокультурності. Вона виникає з конкретних конфліктів: між нігерійським походженням і американською расовою системою, між власним голосом і вимогою говорити “правильно”, між бажанням належати й потребою зберегти критичну дистанцію. Іфемелу лишається нігерійкою, але після Америки ця ідентичність уже включає досвід чорності, благової саморепрезентації, політики волосся і нового погляду на Лагос.

Нігерійський культурний код у романі виявляється через мову, родинні зв'язки, гумор, побут, пам'ять, освіту, класові практики й соціальні очікування. Адічіє не екзотизує Нігерію, а показує її як повноцінний складний світ із власною логікою. Нігерійськість у романі не зведена до етнічної або фольклорної ознаки. Вона має міську, сучасну, суперечливу форму. Лагос постає не ідеалізованою батьківщиною, а живим простором, до якого можна належати й водночас ставитися критично.

Американський простір у романі визначено як чинник глибокої трансформації самоусвідомлення Іфемелу. Саме у США вона навчається бачити расу як систему повсякденних правил, відкриває політичне значення акценту й волосся, здобуває публічний голос через блог, але також переживає самотність і втому від постійного пояснення себе. Америка не руйнує її національну ідентичність, проте змінює спосіб її переживання. Після цього досвіду повернення до Нігерії вже не може бути простим поверненням до минулого.

Таким чином, у другому розділі встановлено, що художня репрезентація національної ідентичності в “Американі” ґрунтується на поєднанні особистої історії та соціального аналізу. Через Іфемелу, Обінзе, тітку Уджу, американське й нігерійське середовище Адічіє показує, що ідентичність сучасної людини діаспори не має остаточної форми. Вона постійно переосмислюється в контакті з іншими просторами, чужими поглядами і

власною пам'яттю. Подальший розділ роботи має зосередитися на проблемі міграції, раси, статі, соціального статусу та мотиву повернення як ширших координатах цієї ідентичності.

21. Hewett H. Coming of Age: Chimamanda Ngozi Adichie and the Voice of the Third Generation. *English in Africa*. 2005. Vol. 32, No. 1. P. 73-97.
22. Koziel P. Narrative Strategy in Chimamanda Ngozi Adichie's Novel *Americanah*: The Manifestation of Migrant Identity. *Studies of the Department of African Languages and Cultures*. 2014. No. 48. P. 96-113.
23. Akingbe N., Adeniyi E. Reconfiguring Others: Negotiating Identity in Chimamanda Ngozi Adichie's *Americanah*. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2017. Vol. 9, No. 4. P. 1-15.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ, МІГРАЦІЇ ТА ПОВЕРНЕННЯ В РОМАНІ “АМЕРИКАНА”

У попередньому розділі було показано, що національна ідентичність у романі “Американа” тримається не на одному центрі. Вона розгортається між Нігерією та США, між голосом і тілом, між спогадом про Лагос і новими правилами американського життя. Третій розділ переводить це спостереження в ширший проблемний вимір. Ідеться вже не тільки про те, як Іфемелу зберігає чи змінює свою нігерійськість, а про те, які сили змушують її постійно переглядати власне місце у світі. Найважливішими серед таких сил виступають міграція, расова категоризація, стать, соціальний статус і мотив повернення [1; 13; 55].

У романі Адічіє міграція не виглядає як рівна траєкторія: людина виїхала, пристосувалася, досягла успіху або зазнала поразки. Така схема була б надто простою. Іфемелу справді отримує американський досвід, освіту, публічний голос, матеріальну самостійність, але разом із цим переживає втрату мовної безпосередності, самотність, расову видимість і втому від пояснення себе. Обінзе, який мріяв саме про Америку, опиняється у Британії та проходить зовсім інший маршрут: нелегальна праця, страх документів, приниження, депортація. Через зіставлення цих двох досвідів роман показує, що Захід для нігерійського мігранта не є однорідним простором можливостей. Це радше система фільтрів, у якій паспорт, акцент, стать, колір шкіри й гроші визначають, наскільки людина має право бути видимою [1; 46]. Тому третій розділ зосереджено на трьох питаннях. По-перше, розглянуто еміграцію як простір кризи і переосмислення національної належності. По-друге, проаналізовано перетин раси, статі й соціального статусу у формуванні персонажів. По-третє, простежено мотив повернення до Нігерії як складну спробу відновити зв'язок із національним корінням, але без повернення до колишньої наївної цілісності. Усі ці аспекти дозволяють

побачити “Американу” як роман не тільки про діаспору, а й про болісне навчання людини жити після досвіду культурного роздвоєння.

3.1. Досвід еміграції як простір кризи та переосмислення національної належності

Еміграція в “Американі” починається ще до фактичного перетину кордону. Вона спершу існує як розмова, мрія, побутова стратегія, майже як один із варіантів нормального майбутнього для освіченої нігерійської молоді. Іфемелу та Обінзе зростають у середовищі, де Захід уявляється не тільки географічно, а й символічно: там стабільні університети, інші бібліотеки, інша вага диплома, інші правила доступу до успіху. Це уявлення не є простим поклонінням перед Америкою або Британією. Воно народжується з дуже конкретних обставин: університетські страйки, економічна непевність, корупційні практики, відчуття, що власна країна постійно відкладає нормальне життя на потім [1].

Саме тому від’їзд Іфемелу не можна читати як зраду батьківщини. Вона не відкидає Нігерію, не намагається стерти минуле і не виїжджає через ненависть до свого середовища. Навпаки, перед еміграцією її нігерійська належність ще не проблематизована. Вона є природним тлом, мовою повсякденності, системою жартів, інтонацій, родинних зв’язків і шкільних спогадів. Криза починається пізніше, коли те, що було природним, у новому середовищі стає помітним, іноді дивним, іноді підозрілим, іноді таким, що вимагає пояснення. Для Адічіє важливо показати: міграція не створює ідентичність із нуля, вона виводить її з тіні [6; 7].

Перші етапи американського життя Іфемелу наповнені не романтикою свободи, а дрібними приниженнями й практичними труднощами. Вона стикається з браком грошей, із залежністю від чужих порад, із необхідністю шукати роботу, із соромом через власну вразливість. Епізод, пов’язаний із сексуалізованою робочою ситуацією, особливо важливий, бо після нього її

мовчання стає не просто психологічною реакцією, а симптомом втрати самоповаги. Вона перестає дзвонити Обінзе, ніби не може перенести через океан той образ себе, який раптом виник в Америці. У цьому мовчанні видно одну з найбільючіших сторін еміграції: людина іноді втрачає не батьківщину, а можливість розповісти близьким, ким вона стала в чужому середовищі [1].

Цей розрив із Обінзе часто сприймається як приватна любовна лінія, але в структурі роману він має ширше значення. Обінзе пов'язаний із Нігерією, з юністю, з тією версією Іфемелу, яка ще не була змушена думати про расу, документи, кредитну історію, акцент і статус іммігрантки. Коли вона замовкає, обривається не лише романтичний зв'язок. Обривається лінія між попередньою і новою ідентичністю. Героїня ніби не здатна пояснити старому життю досвід, для якого в ньому ще не було слів. У такому контексті еміграція в романі не є простою соціальною мобільністю. Вона включає кризу самоназви. Іфемелу починає помічати, що американські категорії не збігаються з її попереднім досвідом. Вона стає африканкою, чорною, іммігранткою, жінкою з акцентом, студенткою, яка повинна навчитися читати інтонації нового суспільства. Ці слова не є нейтральними. Кожне з них переносить на неї певне очікування. Їй доводиться не лише виживати матеріально, а й розбиратися, у якій саме категорії її бачать інші люди. Національна ідентичність у цій ситуації починає конструюватися через зовнішній погляд [13; 55]. Адічіє уважно показує, що криза еміграції не завжди проявляється драматично. Часто вона прихована в побутових діях. Іфемелу слухає, як люди вимовляють її ім'я. Вона змінює голос, щоб звучати зрозуміліше. Вона вчиться інакше поводитися на співбесідах. Вона помічає, що волосся може впливати на те, чи сприйматимуть її як професійну і прийнятну. Такі деталі не випадкові. Вони демонструють, що мігрантська адаптація складається з тисячі маленьких саморедакцій. Частина цих редагувань здається практичною, але поступово вони зачіпають глибший рівень: людина починає питати, де закінчується пристосування і починається втрата себе [24; 25].

Найпомітнішим знаком цієї саморедакції стає акцент. Іфемелу засвоює американську манеру вимови, бо швидко розуміє її соціальну користь. З американським акцентом її рідше перепитують, менше знижують до рівня екзотичної новоприбулої, легше вписують у простір університету й роботи. Проте роман не дозволяє сприйняти цю мовну зміну як нейтральний успіх. Голос у Адічіє пов'язаний із гідністю. Коли героїня відмовляється від штучного акценту, вона не просто повертається до “справжньої себе”. Вона відмовляється від постійного доведення, що заслуговує на комфорт співрозмовника. Це невеликий жест, але саме такі жести в романі й формують етичну тканину ідентичності [5; 13]. У міграційному досвіді Іфемелу особливо важливою є діаспорна проміжність. Вона не стає американкою у повному сенсі, але й не залишається тією самою нігерійкою, якою була до від'їзду. Діаспора в романі не означає лише проживання за межами батьківщини. Це стан подвійної оптики: людина живе в одному місці, але постійно співвідносить його з іншим. В Америці Іфемелу бачить Нігерію з дистанції, іноді ніжніше, іноді критичніше. Пізніше, повернувшись до Лагоса, вона вже дивиться на Нігерію очима людини, яка навчилася в Америці помічати інфраструктуру, сервіс, класову гру, риторику успіху, побутове лицемірство й власну відчуженість [6; 31].

Досвід Обінзе розширює тему еміграції, бо показує інший тип кризи. Якщо Іфемелу в Америці стає надто видимою як чорна іммігрантка, то Обінзе в Британії часто переживає приниження невидимості. Його нелегальний статус перетворює його на людину, якій постійно треба ховатися: від офіційних інституцій, від роботодавців, від можливості назватися власним іменем. Він працює під чужим документом, рухається в просторі обережно, оцінює кожну ситуацію через ризик викриття. Адічіє не романтизує його страждання. Вона показує, як європейська імміграційна машина змінює сам спосіб, у який людина тримає тіло й планує день [1; 45].

Важливо, що Обінзе належить до освіченого нігерійського середовища. Він читає, має інтелектуальні амбіції, не є людиною без культурного капіталу.

Проте в Британії його попередні символічні ресурси майже не працюють. На перший план виходять документи. Роман дуже точно передає цю іронію: людина може мати складну внутрішню біографію, але в міграційній системі вона скорочується до наявності або відсутності правильного паперу. Такий досвід особливо різко оголює умовність соціальної гідності. Вона ніби залежить не від особистих якостей, а від адміністративного дозволу бути видимим [46; 53]. Паралель Іфемелу й Обінзе показує, що еміграція не однакова навіть для людей із близького середовища. Їхні маршрути розходяться. Іфемелу отримує змогу легалізуватися, вчитися, писати, поступово перетворити травматичний досвід на публічну мову. Обінзе такої можливості не має. Його британський досвід не стає історією голосу, він стає історією приглушення. Це розрізнення важливе для розуміння роману: міграція може відкривати суб'єктність, а може тимчасово її руйнувати. В обох випадках вона змушує персонажів по-іншому побачити Нігерію, себе і Захід.

Тітка Уджу є ще одним варіантом мігрантської ідентичності. Її переїзд до США пов'язаний із падінням попереднього соціального статусу. У Нігерії вона була коханкою впливового генерала, жила в умовах залежної, але матеріально привілейованої безпеки. В Америці ж мусить працювати, складати іспити, виховувати дитину, пристосовуватися до системи, яка не цікавиться її колишнім становищем. Її американський досвід різкіший і прагматичніший, ніж у Іфемелу. Уджу раніше за племінницю засвоює, що еміграція вимагає не тільки мрій, а й втоми, компромісів, скорочення власних претензій до життя [1].

Через тітку Уджу роман показує жіночий вимір еміграції. Вона не має розкоші довго осмислювати власну ідентичність теоретично. Їй потрібно платити рахунки, отримати професійне визнання, захищати Дайка, реагувати на расові й освітні інституції. Її мовні й поведінкові зміни часто виглядають як жорстке пристосування. Вона може бути різкою, несправедливою, надмірно обережною, але роман дає зрозуміти: за цим стоїть не брак

характеру, а мігрантська виснаженість. Уджу втілює той тип адаптації, який не завжди дає людині красиву історію саморозвитку [34; 42].

Дайк, син Уджу, демонструє ще складнішу ситуацію. Він виростає у США, тобто не має тієї самої пам'яті про Нігерію, що Іфемелу або його мати. Його національна ідентичність успадкована через родину, але соціалізація відбувається в американському середовищі. Він чорний хлопець у системі, де чорне хлоп'яче тіло часто прочитується через підозру, загрозу або проблему. Тому його криза не повторює кризи Іфемелу. Якщо вона вчиться бути чорною в Америці, то Дайк змалку живе всередині американської расової схеми, але без достатньо міцної мови, щоб пояснити, що саме з ним відбувається [1; 35].

Лінія Дайка особливо болюча, бо вона показує межі родинної пам'яті. Самого факту нігерійського походження недостатньо, щоб захистити дитину від американської расової самотності. Уджу прагне адаптуватися, Іфемелу прагне зрозуміти й назвати проблему, але Дайк довгий час залишається між цими позиціями. Його спроба самогубства в романі не є декоративною драмою. Вона оголює наслідки тривалої невидимої травми, коли людина ніби має дім, родину, школу, але не має безпечного способу зібрати себе в цілісність. Тут міграція постає вже не як вибір одного покоління, а як спадкова напруга, передана наступному [1; 34].

Еміграція в "Американі" також пов'язана з економікою бажання. Персонажі хочуть не просто переїхати. Вони хочуть отримати доступ до майбутнього, яке здається більш упорядкованим. Проте Захід у романі постійно виявляється не таким, яким його уявляли з відстані. Америка й Британія не руйнують усіх мрій однаково, але обидва простори демонструють, що мобільність має ціну. Ця ціна може бути мовною, тілесною, психологічною, юридичною, любовною. Саме через це роман не вкладається в популярну історію успішної еміграції. Успіх Іфемелу реальний, але він не скасовує втрат. Переосмислення національної належності в романі починається тоді, коли героїня усвідомлює: Нігерія не є лише місцем походження, а Америка не є лише місцем можливостей. Обидва простори

входять у її внутрішню мову. В Америці вона відкриває нігерійське в собі через втрату легкості. У Нігерії після повернення відкриває американське в собі через несподівану нетерплячість, порівняння, звичку до критичної дистанції. Національна ідентичність стає не готовою спадщиною, а відносинами, які треба підтримувати і щоразу по-новому пояснювати собі [55].

Отже, еміграція у романі “Американа” є простором кризи не тому, що персонажі виїжджають із Нігерії, а тому, що в іншому середовищі вони втрачають автоматичність належності. Те, що раніше не потребувало рефлексії, стає проблемою. Акцент, ім’я, документи, волосся, колір шкіри, освіта, клас і любовні зв’язки починають працювати як маркери ідентичності. Через це міграційний сюжет роману є не додатковою біографічною обставиною, а головним механізмом розкриття національної ідентичності як рухливої, вразливої, але не зруйнованої структури.

3.2. Раса, стать і соціальний статус у формуванні ідентичності персонажів

У романі “Американа” ідентичність персонажів формується не в одному вимірі. Її не можна пояснити тільки національним походженням, так само як не можна звести до раси або статі. Адічіє постійно змушує читача бачити перетин кількох сил. Іфемелу є нігерійкою, чорною жінкою, іммігранткою, освіченою людиною, блогеркою, коханою, дочкою, племінницею, людиною, яка переходить із матеріальної нестабільності до певного символічного успіху. Кожна з цих позицій не замінює іншу, а накладається на неї. Саме тому для аналізу роману доречно використовувати інтерсекційний підхід, який дозволяє бачити не ізольовані ознаки, а їхню взаємодію [35; 34].

Расовий вимір у романі починається з того, що Іфемелу мусить вивчити американську чорність як нову соціальну мову. У Нігерії вона не була

“чорною” в американському значенні цього слова. Колір шкіри не зникав, але він не визначав кожну зустріч із державою, університетом, медіа, роботодавцем або романтичним партнером. У США расова категорія наздоганяє її дуже швидко. Вона помічає, що люди говорять про расу натяками, жартами, обережними формулами або, навпаки, надто самовпевненою відвертістю. Її нове знання раси виникає не з абстрактної теорії, а зі щоденних ситуацій, де її тіло читають раніше, ніж вона встигає представитися [1; 9].

Ця расова видимість не однакова в усіх середовищах. Поруч із Куртом Іфемелу бачить силу білого привілею не як гасло, а як побутову реальність. Курт може бути добрим, ніжним, щирим, але його світ влаштований так, що багато дверей відкриваються перед ним без пояснень. Він допомагає Іфемелу, однак сама легкість цієї допомоги виявляє нерівність. Для нього певні речі здаються випадковими або індивідуальними, для неї вони вбудовані в систему. Роман не робить Курта карикатурою, і саме тому його привілей виглядає переконливо: він існує не тільки в агресії, а й у комфорті [1; 37].

Блейн репрезентує інший расовий простір - чорну американську інтелектуальну спільноту. Тут Іфемелу знаходить мову для розмови про расу, але не знаходить повної тотожності. Її досвід африканської іммігрантки не збігається з досвідом афроамериканців, чия пам'ять сформована історією рабства, сегрегації, боротьби за громадянські права, родинними травмами й локальною культурою спротиву. Блейн очікує від неї певної політичної чіткості, але Іфемелу часто реагує інакше: гостро, іронічно, іноді не так урочисто, як йому хотілося б. У цьому розходженні роман показує, що чорність не є єдиною ідентичністю без внутрішніх відмінностей [12; 20].

Саме блог Іфемелу стає простором, де расова тема отримує її власний голос. Вона пише не як академічна дослідниця і не як активістка у звичному сенсі. Її позиція виникає з досвіду людини, яка прийшла в американську расову систему ззовні й тому бачить деякі її правила особливо різко. Блогова форма дозволяє змішувати спостереження, іронію, незручні висновки,

повсякденні приклади. Іфемелу пише так, ніби знімає ввічливу оболонку з ситуацій, які всі бачать, але не всі хочуть називати. Це важливо для її суб'єктності: вона перестає бути тільки об'єктом расового прочитання і сама починає читати суспільство [22; 24].

Стать у романі нерозривно пов'язана з тілесністю. Волосся Іфемелу - один із найпомітніших знаків цього зв'язку. Епізоди з випрямленням волосся перед співбесідою та подальшим поверненням до натурального волосся мають не декоративну, а смислову функцію. Волосся стає місцем, де перетинаються расові уявлення про красу, жіноча професійна прийнятність, іммігрантська вразливість і бажання контролювати власне тіло. Іфемелу не просто змінює зачіску. Вона випробовує на собі вимогу бути "охайною" у тому значенні, яке часто приховує асиміляційний тиск [24; 25].

Салон плетіння волосся на початку роману концентрує кілька рівнів ідентичності. Це простір африканської жіночої праці, іммігрантської економіки, мовної строкатості, взаємного впізнавання і водночас дистанції. Іфемелу сидить у салоні перед поверненням до Нігерії, тобто фізична процедура підготовки волосся збігається з внутрішньою підготовкою до повернення. Жінки в салоні мають різне походження, різні маршрути, різні мови, але їх об'єднує досвід життя в американському просторі, де чорне жіноче тіло постійно має бути приведене до соціально читабельної форми. Цей епізод задає нерв усього роману [1].

Жіночість Іфемелу не подана як абстрактна емансипована позиція. Вона живе в конкретних стосунках із чоловіками, родиною, роботою, тілом, сексуальністю, грошима. Її роман із Куртом дає їй комфорт, але водночас оголює асиметрію привілеїв. Стосунки з Блейном вводять її в інтелектуально-політичне середовище, але створюють тиск моральної правильності. Любов до Обінзе пов'язана з пам'яттю, мовною близькістю, спільним минулим, однак і вона не є ідилією. У всіх цих лініях героїня не розчиняється в чоловічому погляді. Вона помиляється, бажає, віддаляється, повертається, оцінює, і саме ця активність робить її образ складним [28; 42].

Тітка Уджу дає іншу модель жіночої ідентичності. Вона переживає залежність від чоловічої влади в Нігерії та сувору практичність еміграційного життя в Америці. Її жіночість пов'язана не з романтичною самореалізацією, а з виживанням, материнством, професійним підтвердженням і постійним самоконтролем. Вона змінює себе, щоб пройти через американську систему. Іноді ці зміни виглядають неприємно: вона стає обережнішою, різкішою, менш відкритою. Але роман не поспішає її засуджувати. Уджу показує, що жіночий мігрантський досвід часто не має красивої мови свободи, бо надто зайнятий практичним триманням життя [1; 34]. Соціальний статус у романі працює не менш активно, ніж раса і стать. У Нігерії Іфемелу та Обінзе належать до освіченого середовища, але їхні родини не захищені від економічної нестабільності. В Америці Іфемелу спершу переживає падіння статусу: вона залежить від підробітків, порад, чужих квартир, візових і фінансових обставин. Пізніше блог приносить їй новий капітал - не тільки гроші, а й публічний голос. Цей рух важливий: героїня не просто переходить із бідності до успіху, а змінює саму форму соціальної видимості [1; 32]. Обінзе після повернення до Нігерії стає заможною людиною, але його статус теж не дає цілісності. Він входить у світ бізнесу, нерухомості, корисних знайомств, шлюбної пристойності, дорогих речей. Зовні він досягає того, чого від нього могла очікувати постколоніальна нігерійська еліта. Проте роман показує, що цей успіх не дорівнює внутрішній свободі. Обінзе відчуває порожнечу власного становища, його життя ніби надто правильно оформлене, але не до кінця прожите. Соціальний статус у цьому випадку маскує кризу, а не вирішує її.

Класова проблематика особливо помітна в описах Лагоса після повернення Іфемелу. Місто постає простором різких контрастів: бідність і демонстративне споживання, хаос і енергія, корупційні зв'язки й мрії про успіх, розмови про Захід і бажання показати власну сучасність. Іфемелу помічає це не з позиції моральної вищості, хоча іноді її погляд різкий. Вона сама належить до групи поверненців, які привозять із собою іншу оптику,

інший словник, інші претензії до комфорту. Саме тому її критика Лагоса завжди трохи незручна: вона має право на неї, але не може бути повністю невинною [16; 43]. Клуб “нігерполітанців” у романі концентрує класово-культурну двозначність повернення. Це люди, які побували за кордоном, здобули досвід іншого життя й тепер намагаються в Лагосі створити простір, де можна говорити про сервіс, органічну їжу, мистецтво, правильні ресторани, глобальні смаки. Адічіє зображує їх із гумором і певною критичністю. Вони не просто смішні сноби; вони симптом нової афрополітичної мобільності. Водночас їхня дистанція від “звичайної” Нігерії показує, що повернення з Заходу може створювати нову форму внутрішньої нерівності [43; 44].

Через расу, стать і клас роман постійно ускладнює поняття національної ідентичності. Бути нігерійкою в “Американі” означає різне залежно від того, де перебуває героїня, як її бачать, скільки в неї грошей, як вона говорить, як носить волосся, з ким вступає в стосунки. У США нігерійськість Іфемелу проходить через расову рамку. У Лагосі - через класову й діаспорну. У стосунках із чоловіками - через гендерну і любовну. Тому національна ідентичність тут не є верхнім шаром, що накриває інші ознаки. Вона постійно з ними змішується [39; 55].

Варто звернути увагу й на те, як Адічіє працює з мовою соціальних оцінок. Персонажі часто оцінюють одне одного дуже швидко: за вимовою, школою, одягом, зачіскою, манерами, місцем проживання, типом роботи. Ці оцінки можуть бути жорсткими, іноді смішними, іноді несправедливими. Але вони створюють реалістичну тканину роману. Ідентичність у “Американі” не проголошується в довгих монологів, вона постійно розпізнається в чужих реакціях. Людина ніби існує в мережі поглядів, і кожен із них трохи змінює її соціальну форму.

У цьому сенсі блог Іфемелу є ще й відповіддю на класову та гендерну вразливість. Він дає їй можливість не тільки говорити про расу, а й заробляти, будувати незалежність, виходити за межі чужих очікувань. Проте блогова

успішність не звільняє її повністю. Навпаки, вона створює новий образ Іфемелу - дотепної коментаторки раси, людини, від якої очікують гострих спостережень. І тут знову виникає пастка: навіть власний голос може стати роллю. Повернення до Нігерії частково пов'язане з бажанням вийти з цієї ролі [22].

Гендерний вимір повернення також не варто ігнорувати. Іфемелу повертається не як покірنا дочка нації, а як жінка з досвідом самотійності. Вона не хоче просто зайняти належне місце в традиційній соціальній схемі. Її стосунки з Обінзе після повернення ускладнені тим, що він одружений, має дитину і статус. Роман не знімає моральної напруги цієї ситуації, але й не перетворює її на просту мелодраму. Для Іфемелу любов не є втечею від ідентичності. Навпаки, вона стає ще одним простором, де треба вирішувати, ким бути після всіх змін.

Отже, раса, стать і соціальний статус у романі “Американа” не функціонують як окремі теми. Вони утворюють рухливу систему, у якій персонажі постійно переміщуються. Іфемелу не можна зрозуміти лише як нігерійську мігрантку, бо її досвід визначають расова видимість, жіноче тіло, класові переходи, сексуальність, мова і публічне письмо. Обінзе не можна зрозуміти лише як чоловіка, що повернувся до Нігерії, бо його формують нелегальність, приниження, багатство, пам'ять про юність і незадоволення власним успіхом. Адічіє показує, що сучасна національна ідентичність завжди перетинається з іншими ознаками, і саме в цих перетинах стає живою.

3.3. Мотив повернення до Нігерії як спосіб відновлення зв'язку з національним корінням

Повернення до Нігерії в “Американі” не є простим завершенням міграційного сюжету. У багатьох текстах про еміграцію повернення подається як момент остаточного примирення: герой або героїня знаходить втрачений дім, відновлює зв'язок із корінням і нарешті збирає розщеплену ідентичність.

Адічіє буде цю лінію тонше. Іфемелу справді повертається до Лагоса, але повертається вже не та людина, яка колись виїхала. Вона привозить із собою американський досвід, нову мову спостереження, інші вимоги до себе, іншу втомленість. Тому повернення в романі є не скасуванням міграції, а її продовженням у новому просторі [1; 55].

Сама назва “Американа” в нігерійському контексті має іронічне забарвлення. Так називають людину, яка повернулася з Америки й стала трохи іншою: інакше говорить, інакше оцінює сервіс, інакше вдягається, іноді поводить так, ніби місцеві правила її більше не стосуються. Це слово не обов’язково образливе, але в ньому є підозра. Воно фіксує зміну, яку сама людина може не до кінця контролювати. Іфемелу стає “американою” не тому, що відмовилась від Нігерії, а тому, що Америка залишила на ній слід. Назва роману вже містить головну напругу повернення: чи можна знову бути своєю, якщо в тобі помітно інший простір?

Лагос після повернення Іфемелу постає дуже живим, але не ідеалізованим. Це місто шуму, спеки, пробок, енергії, контактів, можливостей, показного успіху, дрібних щоденних роздратувань. Воно не чекає на героїню як материнський простір безпеки. Навпаки, Лагос ніби перевіряє її: чи витримає вона темп, чи перестане порівнювати, чи навчиться знову читати місцеві коди. Саме тут стає зрозуміло, що повернення до національного коріння не означає автоматичного комфорту. Коріння теж може дряпати, вимагати, ставити незручні питання [16]. Іфемелу повертається до Нігерії не з поразки. Це важливо. Вона не провалилася в Америці, не була вигнана, не втратила всі можливості. Навпаки, вона має успішний блог, досвід, освіту, певну матеріальну самостійність. Тому її повернення не можна пояснити лише ностальгією або розчаруванням. Радше йдеться про втому від американської ролі. Вона надто довго була людиною, яка пояснює расу, пише про расу, розпізнає расу, реагує на расу. У Нігерії вона шукає не рай, а можливість жити без того, щоб чорність була першим словом її соціального опису [1]. Проте Нігерія не повертає їй повну безпосередність. Після

Америци Іфемелу бачить Лагос інакше. Вона помічає не тільки рідні інтонації, а й класову пиху, корупційні звички, показну релігійність, нещирість окремих соціальних ритуалів, хаотичність міського життя. Її погляд стає подвійним. Вона одночасно любить цей простір і дратується ним. Таке поєднання любові й критики є, мабуть, найчеснішою формою повернення в романі. Адічіє не змушує героїню вибирати між патріотичною ніжністю і західною зверхністю. Вона залишає її в складному проміжку.

Новий блог Іфемелу після повернення має особливе значення. В Америці вона писала про расу для аудиторії, яка потребувала розшифрування власних сліпих зон. У Нігерії її письмо змінює об'єкт. Тепер вона спостерігає за Лагосом, за поверненнями, за новими формами престижу, за тим, як люди демонструють сучасність. Це не просто зміна теми. Це зміна позиції. Іфемелу більше не є зовнішньою коментаторкою американського расового порядку. Вона стає внутрішньо-зовнішньою спостерігачкою Нігерії: своєю, але не повністю зануреною; критичною, але не байдужою [22; 43].

Саме тут доречно говорити про відновлення зв'язку з національним корінням, але без романтичної простоти. Коріння в романі не лежить у минулому в готовому вигляді. Його треба віднайти в теперішньому Лагосі, серед людей, які змінилися, серед соціальних практик, які можуть дратувати, серед любові, яка не збереглася незайманою. Іфемелу не повертається до дитинства. Вона повертається до країни, що існувала без неї, і до себе, яка теж існувала без цієї країни. Відновлення зв'язку відбувається через нове знайомство, а не через просте впізнавання. Обінзе в лінії повернення виконує подвійну функцію. З одного боку, він є частиною нігерійського минулого Іфемелу, її юнацької близькості, спільної мови, інтелектуальної та емоційної пам'яті. З іншого боку, він уже не той хлопець, якого вона залишила. Він пройшов британське приниження, депортацію, повернувся, розбагатів, одружився, став частиною нігерійської системи статусу. Їхня зустріч після повернення тому не є простим відновленням давнього кохання. Це зустріч двох людей, чиї маршрути змінили навіть сам спосіб любити [1].

Любовна лінія Іфемелу й Обінзе часто спокушає читати роман як історію про втрачене і знайдене кохання. Проте в контексті національної ідентичності вона виконує глибшу роль. Обінзе для Іфемелу пов'язаний із Нігерією, але не як символ держави або етносу. Він уособлює можливість бути зрозумілою без довгих пояснень. Поруч із ним не треба перекладати всі інтонації. Вони мають спільний архів юності, шкільних розмов, книжок, жартів, родинних обставин. Така близькість не скасовує конфліктів, але створює інший рівень дому - не територіальний, а мовно-емоційний.

Водночас роман не дозволяє зробити Обінзе єдиним “домом” для Іфемелу. Це було б занадто вузько. Її повернення не зводиться до повернення до чоловіка. Вона шукає роботу, налагоджує новий ритм, пише, оцінює середовище, сперечається з ним. Обінзе важливий, але він лише один із вузлів її повторного входження в Нігерію. Саме тут проявляється феміністична уважність Адічіє: любов не поглинає суб'єктність героїні. Іфемелу не “завершується” через стосунки. Вона входить у них уже як людина з власним досвідом і власною мовою [28; 42].

Повернення Обінзе також має свій підтекст. Після депортації з Британії він повертається не як переможець, а як людина, що пережила приниження. Згодом йому вдається побудувати успішне життя в Нігерії, але цей успіх частково компенсаторний. Він ніби доводить собі й іншим, що приниження не було остаточним. Проте матеріальна перемога не стирає внутрішньої порожнечі. Його шлюб із Косі зручний, соціально прийнятний, але не дає тієї глибини, яку він пам'ятає з Іфемелу. Через Обінзе роман показує, що повернення чоловіка теж не є простим тріумфом національного відновлення.

Косі в цій структурі не варто сприймати лише як перешкоду для возз'єднання головних героїв. Вона репрезентує іншу логіку нігерійського соціального порядку: шлюб, статус, репутація, правильність, сімейна стабільність. Вона не є злочинницею або карикатурою. Її позиція зрозуміла в межах системи, де жіноча безпека часто пов'язана з удаваною або реальною стабільністю шлюбу. Саме тому моральна ситуація наприкінці роману не така

проста. Повернення до “справжнього” кохання відбувається на тлі соціальних зобов’язань, які не можна стерти без наслідків.

Мотив повернення також пов’язаний із питанням мови. Іфемелу знову чує нігерійські інтонації не як екзотику, а як повітря. Вона повертається до простору, де її ім’я, акцент, жарти, культурні натяки не потребують постійного перекладу. Проте після Америки навіть рідна мова звучить інакше. Вона вже знає, що голос може бути інструментом виживання, маскою, способом соціального проходження. Тому повернення до мовної близькості має для неї велику цінність, але не скасовує набутого досвіду мовної самосвідомості [13]. Роман особливо цікавий тим, що не протиставляє Нігерію як справжність Америці як штучності. Обидва простори мають свої форми фальші й правди. В Америці Іфемелу бачить расову лицемірність, але також здобуває голос. У Нігерії вона знаходить культурну близькість, але стикається з класовим спектаклем і соціальними умовностями. Така рівновага не дозволяє читати повернення як антизахідний жест. Це радше спроба перестати жити тільки в режимі відповіді на чужий погляд. У ширшому постколоніальному контексті повернення Іфемелу можна розглядати як відмову від однобічної траєкторії “периферія - центр”. Колоніальна й постколоніальна уява часто будувала Захід як місце остаточного визнання, тоді як африканський простір подавався як місце походження, яке треба покинути або пояснити. Адічіє порушує цю схему. Її героїня їде до США, здобуває там знання і голос, але не залишається там як у фінальній точці розвитку. Вона повертається до Нігерії не тому, що Захід “не вдався”, а тому, що її життя не повинно бути підпорядковане західному визнанню [4; 18].

Це не означає простого націоналістичного жесту. Іфемелу не повертається, щоб розчинитися в колективній національній ідентичності. Вона повертається як людина, яка хоче мати право на складну належність. Її Нігерія після повернення - не музей коріння, а сучасний, нервовий, суперечливий простір. Саме в ньому вона має перевірити, чи може бути собою без постійного пояснення Америці, але й без самообману щодо Нігерії.

Така позиція ближча до критичного патріотизму, ніж до ностальгії. Фінал роману, пов'язаний із вибором Обінзе, часто залишає відчуття відкритості. З одного боку, він ніби повертає любовну лінію до можливості продовження. З іншого - не розв'язує всіх суперечностей. Читач не отримує гарантії, що Іфемелу й Обінзе тепер матимуть просте щастя. Але саме ця неповна завершеність відповідає логіці роману. Національна ідентичність, як і любов, не завершується одним рішенням. Вона потребує щоденного підтвердження, чесності, здатності жити з минулим без його ідеалізації.

Отже, мотив повернення в "Американі" виконує не тільки сюжетну, а й концептуальну функцію. Він показує, що зв'язок із національним корінням може бути відновлений після еміграції, але не у формі повернення до попередньої цілісності. Іфемелу повертається до Нігерії з досвідом Америки, з новим знанням раси, тіла, голосу, класу і самотності. Саме тому її нігерійська ідентичність після повернення стає не слабшою, а складнішою. Вона вже не дана автоматично, але може бути прийнята свідомо - з любов'ю, іронією, критикою і відповідальністю.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто проблему ідентичності, міграції та повернення в романі Чімаманди Нгозі Адічіє "Американа". Проведений аналіз засвідчив, що еміграція в романі є не другорядною біографічною обставиною, а головним механізмом переосмислення національної належності. У США Іфемелу вперше мусить побачити себе в системі американських расових категорій, у Британії Обінзе переживає приниження нелегального статусу, а тітка Уджу й Дайк демонструють інші, не менш болючі наслідки міграційного розриву. Усі ці лінії доводять, що міграція в романі має не лише географічний, а й психологічний, мовний, тілесний і соціальний вимір.

Встановлено, що досвід еміграції створює кризу автоматичної належності. У Нігерії національна ідентичність персонажів здебільшого функціонує як природне тло. За кордоном вона стає предметом пояснення, захисту, редагування або замовчування. Акцент, документи, ім'я, волосся, колір шкіри, матеріальний статус і професійна прийнятність перетворюються на знаки, через які суспільство читає мігранта. Через це Іфемелу та Обінзе змушені не просто пристосовуватися до іншого середовища, а заново виробляти мову самоопису.

У розділі також доведено, що раса, стать і соціальний статус у романі не існують окремо. Расова видимість Іфемелу в Америці поєднується з її жіночим досвідом, політикою волосся, сексуальністю, класовими переходами й іммігрантською вразливістю. Образи Курта, Блейна, тітки Уджу, Дайка й Обінзе дозволяють побачити різні режими привілею та приниження. Саме інтерсекційна перспектива дає змогу пояснити, чому національна ідентичність у “Американі” не може бути описана як одна стабільна ознака.

Мотив повернення до Нігерії проаналізовано як спробу відновити зв'язок із національним корінням, але без ілюзії повного повернення в минуле. Іфемелу повертається не через поразку в Америці, а через потребу в іншому способі присутності. Вона хоче жити в просторі, де її не визначатиме насамперед американська расова схема. Водночас Нігерія не стає для неї простим прихистком: після еміграції героїня бачить Лагос критичніше, гостріше, іноді болісніше. Тому повернення в романі є не фінальним розв'язанням конфлікту, а новим етапом роботи з ідентичністю.

Отже, у третьому розділі з'ясовано, що Адічіє моделює національну ідентичність як відкритий процес. Вона не зникає в еміграції, але змінюється під впливом раси, мови, класу, статі, любові, пам'яті та досвіду повернення. “Американа” переконливо показує: сучасна людина діаспори не обов'язково втрачає коріння, проте після міграції вже не може ставитися до нього як до чогось простого й самозрозумілого.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено дослідження питання національної ідентичності в романі Чімаманди Нгозі Адічіє “Американа”. Обрана тема дала змогу розглянути художній текст не лише як історію кохання, еміграції чи дорослішання героїні, а як складну модель сучасної діаспорної свідомості. У романі національна ідентичність не існує як готова ознака, що супроводжує персонажа від початку до кінця. Вона змінюється, загострюється, тимчасово розпадається на окремі фрагменти й знову збирається через мову, тіло, пам’ять, расовий досвід, соціальний статус і повернення до Нігерії.

У першому розділі було окреслено теоретико-методологічні засади дослідження. З’ясовано, що поняття національної ідентичності в сучасному гуманітарному дискурсі не можна обмежувати формальною належністю до держави або етнічним походженням. Воно передбачає уявлення про спільноту, культурну пам’ять, символічні межі, мову, соціальні практики, досвід включення й виключення. Особливо важливими для аналізу роману стали ідеї про уявлену спільноту, культурну ідентичність, гібридність, діаспору та постколоніальну суб’єктність.

Постколоніальна оптика дала можливість побачити “Американу” в ширшому контексті літератури, яка описує наслідки колоніальних і неокolonіальних ієрархій, глобальної нерівності та культурної мобільності. Роман Адічіє не зводиться до критики Заходу або ідеалізації Африки. Він працює значно точніше: показує, як людина з постколоніального простору входить у західні інституції, засвоює їхню мову, бачить їхні приховані правила, але не обов’язково приймає західне визнання як остаточну мету. Тому “Американа” виявилася продуктивним матеріалом для осмислення ідентичності, що формується між різними центрами сили.

У першому розділі також було визначено місце творчості Чімаманди Нгозі Адічіє в сучасній нігерійській та англomовній літературі. Її проза належить до покоління авторів, які пишуть про Африку без етнографічного

спрощення і без потреби постійно виправдовувати її перед західним читачем. Адічіє показує Нігерію як сучасний, суперечливий, багатоголосий простір. Саме це важливо для “Американи”: роман не будує образ батьківщини як застиглого символу. Нігерія в ньому жива, урбаністична, нервова, соціально строката, іноді смішна, іноді болюча.

У другому розділі було проаналізовано художню репрезентацію національної ідентичності в романі. Центральним образом виступає Іфемелу - героїня, чия ідентичність формується через перехід між Нігерією та США. Встановлено, що її гібридність не є декоративною багатокультурністю. Це стан постійної напруги між різними системами читання: у Нігерії вона не мусить пояснювати свою чорність, у США її тіло й голос одразу потрапляють у расову рамку; у США вона стає успішною блогеркою, але втомлюється від ролі коментаторки раси; у Нігерії вона знову впізнана як своя, але вже позначена американським досвідом. Особливу увагу в роботі приділено нігерійському культурному коду роману. Він виявляється через мову, гумор, родинні зв'язки, школу, університетські страйки, лагоську міську культуру, класові інтонації, релігійні практики, пам'ять про юність і повсякденні форми спілкування. Адічіє не перетворює цей код на фольклорну прикрасу. Він працює як внутрішня система орієнтації персонажів. Саме завдяки йому Іфемелу й Обінзе мають спільний архів досвіду, який не зникає навіть після років розлуки.

Було встановлено, що американський простір у романі виступає чинником глибокої трансформації самоусвідомлення героїні. В Америці Іфемелу вчиться бачити расу як систему щоденних правил, а не лише як політичне поняття. Вона стикається з ліберальною ввічливістю, білим привілеєм, чорним американським інтелектуальним середовищем, іммігрантською працею, політикою волосся і вимогами професійної прийнятності. У цьому просторі її національна ідентичність не зникає, але починає функціонувати інакше: вона стає видимою саме тому, що потрапляє в чужу систему категорій.

У третьому розділі було розглянуто еміграцію як простір кризи та переосмислення національної належності. Іфемелу, Обінзе, тітка Уджу й Дайк демонструють різні форми мігрантського досвіду. Для Іфемелу еміграція пов'язана з расовим навчанням, мовною саморедакцією, самотністю та благовою саморепрезентацією. Для Обінзе - з нелегальністю, страхом документів, приниженням і депортацією. Для Уджу - з виснажливою практикою виживання й материнства. Для Дайка - з болісною кризою належності другого покоління. Усі ці лінії показують, що міграція не є однаковою навіть для людей із близького культурного поля. Окремо було доведено, що раса, стать і соціальний статус у романі працюють не як ізольовані характеристики, а як взаємопов'язані чинники ідентичності. Іфемелу стає “чорною” в американському значенні лише після переїзду, але її чорність одразу перетинається з жіночістю, іммігрантським статусом, класовою нестабільністю, професійними очікуваннями та тілесними нормами. Волосся, акцент, робота, романтичні стосунки, блог і повернення до Лагоса стають вузлами, у яких ці чинники проявляються особливо виразно.

Мотив повернення до Нігерії розкрито як один із ключових способів осмислення національної ідентичності. Іфемелу повертається не тому, що Америка виявилася повною поразкою, і не тому, що Нігерія лишилася незмінним ідеальним домом. Її повернення є спробою вийти з ролі людини, яку насамперед визначають через расу, та знайти інший режим присутності. Водночас Нігерія після повернення не дає їй автоматичного спокою. Вона стає “американою” - своєю і не зовсім своєю, людиною з іншим поглядом, іншою нетерплячістю, іншою мовою оцінювання.

Таким чином, головний науковий результат роботи полягає у встановленні того, що в романі “Американа” національна ідентичність репрезентована як процес, а не як стала сутність. Вона не зводиться до паспорта, території, мови або етнічного походження. Вона виникає в русі між Нігерією та США, у зіткненні з американською расовою системою, у пам'яті про Лагос, у тілесних практиках, у любові, у благовому письмі, у болісному

досвіді повернення. Героїня не втрачає національне коріння, але після міграції вже не може ставитися до нього як до чогось простого й самозрозумілого. Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані під час вивчення сучасної англomовної літератури, постколоніальних студій, літератури африканської діаспори, проблематики раси й гендеру в художньому тексті. Окремі положення можуть бути корисними для підготовки семінарських занять, студентських доповідей, презентацій і подальших досліджень творчості Чімаманди Нгозі Адічіє. Перспективним напрямом подальших студій є порівняння “Американи” з іншими романами про нову африканську діаспору, зокрема з текстами, де повернення до батьківщини не відбувається або набуває трагічної форми.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що “Американа” є одним із тих романів, у яких приватна історія героїні відкриває ширшу картину сучасного світу. Через Іфемелу й Обінзе Адічіє показує покоління людей, для яких національна ідентичність більше не може бути замкненою в межах однієї території, але й не розчиняється в абстрактній глобальності. Вона живе в пам’яті, голосі, тілі, соціальних зв’язках, любові й здатності повертатися без ілюзії, що повернення повертає минуле. Саме в цій складності й полягає художня та наукова цінність роману.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adichie C. N. *Americanah*. New York : Alfred A. Knopf, 2013. 477 p.
2. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised ed. London : Verso, 2006. 240 p.
3. Appiah K. A. *The Ethics of Identity*. Princeton : Princeton University Press, 2005. 384 p.
4. Ashcroft B., Griffiths G., Tiffin H. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. 2nd ed. London : Routledge, 2002. 296 p.
5. Bhabha H. K. *The Location of Culture*. London : Routledge, 1994. 285 p.
6. Brah A. *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London : Routledge, 1996. 288 p.
7. Clifford J. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1997. 408 p.
8. Du Bois W. E. B. *The Souls of Black Folk*. Chicago : A. C. McClurg & Co., 1903. 264 p.
9. Fanon F. *Black Skin, White Masks*. New York : Grove Press, 2008. 206 p.
10. Fanon F. *The Wretched of the Earth*. New York : Grove Press, 2004. 251 p.
11. Feldner M. *Narrating the New African Diaspora: 21st-Century Nigerian Literature in Context*. Cham : Palgrave Macmillan, 2019. 247 p.
12. Gilroy P. *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1993. 261 p.
13. Hall S. *Cultural Identity and Diaspora*. *Identity: Community, Culture, Difference* / ed. by J. Rutherford. London : Lawrence & Wishart, 1990. P. 222-237.
14. Irele F. A. *The African Imagination: Literature in Africa and the Black Diaspora*. Oxford : Oxford University Press, 2001. 313 p.

15. McLeod J. *Beginning Postcolonialism*. 2nd ed. Manchester : Manchester University Press, 2010. 312 p.
16. Mbembe A. *On the Postcolony*. Berkeley : University of California Press, 2001. 274 p.
17. Said E. W. *Orientalism*. New York : Vintage Books, 1979. 368 p.
18. Said E. W. *Culture and Imperialism*. New York : Alfred A. Knopf, 1993. 380 p.
19. Spivak G. C. *Can the Subaltern Speak? Marxism and the Interpretation of Culture* / ed. by C. Nelson, L. Grossberg. Urbana : University of Illinois Press, 1988. P. 271-313.
20. Zeleza P. T. *Rewriting the African Diaspora: Beyond the Black Atlantic*. *African Affairs*. 2005. Vol. 104, № 414. P. 35-68.
21. Hewett H. *Coming of Age: Chimamanda Ngozi Adichie and the Voice of the Third Generation*. *English in Africa*. 2005. Vol. 32, № 1. P. 73-97.
22. Kozieł P. *Narrative Strategy in Chimamanda Ngozi Adichie's Novel "Americanah": The Manifestation of Migrant Identity*. *Studies of the Department of African Languages and Cultures*. 2015. № 49. P. 96-113.
23. Akingbe N., Adeniyi E. *Reconfiguring Others: Negotiating Identity in Chimamanda Ngozi Adichie's Americanah*. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2017. Vol. 9, № 4. P. 1-15.
24. Cruz-Gutiérrez C. *Hair Politics in the Blogosphere: Safe Spaces and the Politics of Self-Representation in Chimamanda Adichie's Americanah*. *Journal of Postcolonial Writing*. 2019. Vol. 55, № 1. P. 66-79.
25. Dasi E. A. *The Intersection of Race, Beauty and Identity: The Migrant Experience in Chimamanda Ngozi Adichie's Americanah*. *Studies in Linguistics and Literature*. 2019. Vol. 3, № 2. P. 140-154. DOI: <https://doi.org/10.22158/sll.v3n2p140>.
26. Shamshad S., Hashmi A. A. *Investigating Hybridity in Americanah by Chimamanda Ngozi Adichie*. *Linguistics and Literature Review*. 2022. Vol. 8, № 2. P. 24-47.

27. Adichie C. N. The Danger of a Single Story. TEDGlobal. 2009. URL: https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story (дата звернення: 26.05.2026).
28. Adichie C. N. We Should All Be Feminists. New York : Anchor Books, 2014. 64 p.
29. Ahmed S. Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality. London : Routledge, 2000. 212 p.
30. Ahmed S. The Cultural Politics of Emotion. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2004. 224 p.
31. Anthias F. Evaluating Diaspora: Beyond Ethnicity? Sociology. 1998. Vol. 32, № 3. P. 557-580.
32. Bauman Z. Identity: Conversations with Benedetto Vecchi. Cambridge : Polity Press, 2004. 104 p.
33. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York : Routledge, 1990. 172 p.
34. Collins P. H. Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment. 2nd ed. New York : Routledge, 2000. 336 p.
35. Crenshaw K. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex. University of Chicago Legal Forum. 1989. Vol. 1989, Issue 1. P. 139-167.
36. hooks b. Ain't I a Woman: Black Women and Feminism. Boston : South End Press, 1981. 205 p.
37. hooks b. Black Looks: Race and Representation. Boston : South End Press, 1992. 200 p.
38. Gikandi S. Slavery and the Culture of Taste. Princeton : Princeton University Press, 2011. 384 p.
39. Ifekwunigwe J. O. Scattered Belongings: Cultural Paradoxes of Race, Nation and Gender. London : Routledge, 1999. 224 p.
40. Lowe L. Immigrant Acts: On Asian American Cultural Politics. Durham : Duke University Press, 1996. 272 p.

41. McClintock A. *Imperial Leather: Race, Gender and Sexuality in the Colonial Contest*. New York : Routledge, 1995. 449 p.
42. Mohanty C. T. *Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham : Duke University Press, 2003. 300 p.
43. Eze C. Rethinking African Culture and Identity: The Afropolitan Model. *Journal of African Cultural Studies*. 2014. Vol. 26, № 2. P. 234-247.
44. Selasi T. Bye-Bye Babar, or What Is an Afropolitan? *The LIP Magazine*. 2005. URL: <https://thelip.robertsharp.co.uk/2005/03/03/bye-bye-barbar/> (дата звернення: 26.05.2026).
45. Wimmer A., Glick Schiller N. Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks*. 2002. Vol. 2, № 4. P. 301-334.
46. Vertovec S. *Transnationalism*. London : Routledge, 2009. 216 p.
47. Vertovec S. Super-diversity and its Implications. *Ethnic and Racial Studies*. 2007. Vol. 30, № 6. P. 1024-1054.
48. Huggan G. *The Postcolonial Exotic: Marketing the Margins*. London : Routledge, 2001. 328 p.
49. Ndlovu-Gatsheni S. J. *Coloniality of Power in Postcolonial Africa: Myths of Decolonization*. Dakar : CODESRIA, 2013. 310 p.
50. Spillers H. J. Mama's Baby, Papa's Maybe: An American Grammar Book. *Diacritics*. 1987. Vol. 17, № 2. P. 64-81.
51. Tölölyan K. Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment. *Diaspora*. 1996. Vol. 5, № 1. P. 3-36.
52. Werbner P. Theorising Complex Diasporas: Purity and Hybridity in the South Asian Public Sphere in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2004. Vol. 30, № 5. P. 895-911.
53. Yuval-Davis N. Belonging and the Politics of Belonging. *Patterns of Prejudice*. 2006. Vol. 40, № 3. P. 197-214.
54. Mercer K. *Welcome to the Jungle: New Positions in Black Cultural Studies*. New York : Routledge, 1994. 284 p.

55. Hall S. The Question of Cultural Identity. *Modernity and Its Futures* / ed. by S. Hall, D. Held, T. McGrew. Cambridge : Polity Press, 1992. P. 273-326.

ДОДАТКИ

Додаток А

Смислові координати національної ідентичності в романі “Американа”

Табл. А.1.

Ключові координати аналізу ідентичності в романі

Координата аналізу	Персонажі / епізоди	Змістова функція	Зв'язок із темою роботи
Міграція	Іфемелу у США; Обінзе у Британії; тітка Уджу	Втрата автоматичної належності	Ідентичність як рухливий процес
Раса	Блог Іфемелу; Курт; Блейн; Дайк	Входження в американські расові категорії	Перетин національного і расового
Стать і тіло	Волосся; салон; співбесіди; жіночий досвід	Тіло як місце соціального тиску	Гендерний вимір міграції
Клас і статус	Бідність у США; блог; багатство Обінзе; Лагос	Нова соціальна видимість і нові межі	Ідентичність у соціальній ієрархії
Повернення	Лагос; новий блог; Обінзе; образ “американи”	Неможливість повернення до попередньої цілісності	Свідомо переосмислена належність

Додаток Б

Персонажна схема репрезентації міграційного досвіду

Табл. Б.1.

Функції ключових персонажів у розкритті проблеми ідентичності

Персонаж	Основний простір	Тип ідентифікаційної кризи	Художня функція
Іфемелу	Нігерія - США - Нігерія	Криза голосу, расової видимості, тіла й повернення	Центральна носійка гібридної ідентичності
Обінзе	Нігерія - Британія - Нігерія	Нелегальність, депортація, компенсаційний успіх	Чоловічий варіант міграційного приниження
Тітка Уджу	Нігерія - США	Втрата статусу, материнство, професійна адаптація	Практичний і гендерний вимір еміграції
Дайк	США	Друге покоління, расова самотність, нестача мови	Травматичні наслідки діаспори
Курт	США	Привілей без видимої кризи	Буденність білого соціального комфорту
Блейн	США	Напруга між афроамериканським і африканським досвідом	Неоднорідність чорної ідентичності
Косі	Нігерія	Шлюбна стабільність і залежність від статусу	Нормативний порядок нігерійської належності